

A német megszállástól a nyilas hatalomátvételig A politikai rendőrség működése 1944. március 19. és október 15. között Wayand Tibor önvallomásában

Wayand Tibor önvallomásrészlete hazánk egyik legvészesebb történelmi korszakának állambiztonsági vonatkozásait taglalja. A korábban közölt önvallomások¹ szerves folytatása az 1944. március 19-én bekövetkezett német megszállás és az 1944. október 15–16-i nyilas puccs közötti időszak eseményeit villantja fel. A történet nyitó dátuma tehát az a nap, amikor a német katonasággal együtt megjelentek a birodalmi „titkosrendőrség” emberei Magyarországon. Az összefoglaló néven csak Gestapóként emlegetett német állambiztonsági szervek valójában több titkosszolgálatot takartak, amelyek közül a politikai rendészeti munkáért a Biztonsági Szolgálat (SD – Sicherheitsdienst) felelt Magyarországon. Ez a tevékenység az ismert hazai németellenes közéleti szereplők, politikusok, üzletemberek elhurcolásával és „védőőrizet”-be vételével kezdődött rögtön a bevonulást követő napokban. Ekkor tartóztatták le az ország biztonságáért felelős vezetőket, mint pl. Kersztes-Fischer Ferenc belügyminisztert, Ujszászy István vezérőrnagyot, az Államvédelmi Központ (ÁvK) vezetőjét, valamint Kádár Gyula ezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke alá tartozó hírszerző és kémelhárító osztály (2. Vkf) parancsnokát. A rendőrség sem kerülte el a tisztogatást. Éliássy Sándor budapesti rendőrőrkapitány, Siménfalvy Sándor, a KEOKH (Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság) vezetője és Sombor-Schweinitzer József, a politikai rendészeti osztály első számú irányítója szintén az SD fogságába került. Az angolszász orientációjú kormányzati elitet az a politikusi garnitúra váltotta, amely a Horthy-rendszer szélsőjobboldali ellenzékeként már az 1930-as évek közepétől elkötelezett híve volt a náci Németországnak. Az 1944. március 22-én megalakult szélsőjobboldali koalíciós Sztójay-kormány belügyminisztere, Jaross Andor és helyettese, Bakó László belügyi államtitkár készséggel vállalkoztak a teljes magyar államvédelem német mintákra történő átalakítására. A csendőrség és a rendőrség felett szinte korlátlan hatalommal rendelkező Bakó nyugállományú csendőr őrnagy régóta a németek informátora volt, az általa készített listák alapján történt őrizetbe vételek nagy segítségül szolgáltak a birodalom magyarországi „háborús konszolidációjához”.

A kormányzat legelső intézkedései közé tartozott a németekkel szemben álló pártok és politikai szervezetek betiltása. Ez alapvetően új helyzetet teremtett a politikai rendészet területén, hisz a rendőrségnek most már azok ellen is fel kellett lépnie, akik korábban a rendszer legális, sőt kormánytámogató ellenzékeként számítottak. A szélsőjobboldali kabinet így nemcsak a Szociáldemokrata Pártot (SZDP) és sajtóját, a *Népszavát* némította el, de olyan polgári pártalakulatok ellen is adminisztratív rendszabályokat léptetett életbe, mint a demokratikus elveket valló Független Kisgazdapárt, a liberális színezetű Nemzeti Demokrata Párt és Polgári Szabadság Párt vagy a markánsan jobboldali, ugyanakkor határozottan németellenes legitimista és keresztényszocialista szervezetek. Az említett pártok vezetőit szintén az SD vette őrizetbe, ily módon tisztítva meg a terepet a magyarországi Quisling-kormány előtt. Az új kormányzat – a németek érdekeinek megfelelően – kizárólag a németbarát jobboldali és szélsőjobboldali irányzatú pártoknak engedélyezte a politikai véleménynyilvánítást.

A náci mintákat követő „gleichschaltolás” nem állt meg a pártok szintjén, hanem az államapparátus és a rendvédelmi szervek munkájába is begyűrűzött. A közigazgatás, a hadsereg, a csendőrség és a rendőrség nem eléggé megbízható vezetőit sorra lecserélték, és helyükre a korábban mellőzött hivatalnokok, katonatisztek és rendőrségi tisztviselők kerültek. Ezek segítségével sikerült a németeknek zavartalanul működtetni az ország közellátását, a birodalom háborús érdekeinek szolgálatába állítani a teljes magyar gazdasági potenciált, és bevezetni a náci, faji alapokon nyugvó törvénykezést.

A zökkenőmentesség nem kis részben az országban általánosan eluralkodó bémultságnak volt köszönhető. Mind a kormányzó, mind a vezetőiktől megritkított angolbarát politikai erők defenzívába szorultak. Ugyanez jellemezte a polgári, liberális és demokratikus pártok tagjainak viselkedését is. A parlamentarizmus viszonyai között aktív közéleti személyek cselekvőképtelensége, „láthatatlansága” szembetűnő volt a német megszállást követő hetekben. Csak 1944 májusában jött létre a Magyar Front (MF), amely megpróbálta egyesíteni a németellenes pártok és szervezetek küzdelmét a kommunistáktól kezdve a szociáldemokratákon és kisgazdákon át a legitimistákig. A szervezethez viszont nem csatlakoztak a németek által szintén üldözött Bethlen István és Kállay Miklós vezette konzervatív körök, és nem támogatta az MF működését a kormányzó sem. A Magyar Fronton kívül több kisebb-nagyobb ellenállási szervezet létezett, amelyek különböző politikai irányzatokhoz és egyházakhoz voltak köthetők. A magyar ellenállási mozgalmak azonban nem tudtak valódi tömegtámogatottságra szert tenni, és a hálózatszerű, sporadikus szervezeti bázisuk is képtelen volt hatékonyabb küzdelem kifejtésére. Sokan jeleskedtek ugyan a zsidók mentésében, de a németekkel és hazai kiszolgálóikkal történő határozott, szervezett konfrontációra 1944 őszéig alig került sor. Az ellenforradalmi rendszert féltő „mésékeltek és megfontoltak” inkább a Horthyhoz feltétlenül hű kormányzati csoportokkal próbáltak kapcsolatban maradni, és az angolszász szövetségesektől remélték az ország felszabadítását. Kisebbségben voltak azok, akik vállalták a radikálisabb akciókat, és készek voltak akár fegyverrel is fellépni a megszállók és kollaboránsaik ellen. Ez a fajta kombattáns ellenállás elsősorban a baloldalra volt jellemző.²

A politikai rendészeti munka a megszállást követően összefonódott az antifasiszta harcnak nevezett nemzeti ellenállási mozgalmak felderítésével. Annál is inkább, mivel e mozgalmak motorját a régóta üldözött kommunisták adták, akik az illegalitás negyed százados tapasztalataival felvértezve most jókora helyzeti előnyben voltak a többi, alapvetően legális politizálásra berendezkedett pártok tagjaival szemben. Nem csoda, hogy rögtön a megszállást követően csak a kommunisták adtak hírt magukról. Az 1943 nyarán felosztatott Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP) utódszervezeteként funkcionáló Békepart maroknyi tagja elszántan küzdött a németek és hazai kiszolgálóik ellen. Illegális röplapjaik és egyéb utcai akcióik révén jelezték a külvilág felé, hogy ha nem is túl erős, de létezik magyar ellenállási mozgalom. Ennél többre azonban ők sem voltak képesek.

A németellenes nemzeti ellenállási mozgalom kiszélesítésére tett erőfeszítések többnyire megmaradtak az egymástól gyökeresen eltérő eszmeiségű csoportok közötti egyeztető tárgyalásoknál, a szervezkedés a nyilas hatalomátvételig valójában embrionális állapotban maradt. Az antifasiszta küzdelem egyik meghatározó figurája, Demény Pál szerint „a háborút érdemben akadályozó ellenállást egyetlen társadalmi réteg, egyetlen politikai párt vagy csoportosulás nem tanúsított”.³ Tény, hogy Magyarországon végig korlátozott volt az ellenállás, így a többi, németek által megszállt országéhoz hasonló fegyveres küzdelem nem tudott kibontakozni. A gyengeség okai sokrétűek és összetettek. Szerepet játszott benne, hogy a magyar társadalom többsége nem ellenségnek, hanem szövetségesnek és „jótevőnek” tekintette a Nagynémet Birodalmat még a megszállás utáni időszakban is, amely hatalomnak köszönhetően az ország visszaszerezte a Trianonban elcsatolt területek jelentékeny részét. Másrészt, a Szovjetunióval viselt háború közelsége általában félelmet váltott ki az emberekből, ami felerősítette a rendszer 25 éves antibolsevista propagandájának negatív hatásait, így a Vörös Hadseregtől rettegő lakosság a németektől várta az ország megvédését.⁴

Ehhez járult még az is, hogy a hazai társadalom jelentős része rezignáltan szemlélte a körülötte zajló eseményeket, amelyekbe egyre kevésbé tudott és valószínűleg már nem is akart beleszólni. Mások – kihasználva az új rendszer nyújtotta lehetőségeket – feljelentésekkel és besúgásokkal próbáltak anyagi előnyökhöz jutni, jelentősen megkönnyítve ezzel az államapparátus elnyomó tevékenységét. Bár számszerű adatok nem állnak rendelkezésünkre, valószínűsíthető, hogy a magyarországi Quisling-kormány mögött komolyabb társadalmi támogatottság létezett idehaza, mint a lakosság 2%-át sem képviselő norvég névadójának a skandináv országban. Ez lényegesen csökkentette a társadalom védekező reflexeit egy idegen hódítóval és

kiszolgálóikkal szemben. A „nemzet gerincét” alkotó keresztény úri középosztály túlnyomó többségének kommunista- és baloldal-ellenessége, zsidósággal kapcsolatos előítéletei, általános féelme az 1918–19-es forradalmak megismétlődésétől szintén csökkentette a radikális baloldalt is magában foglaló ellenállás mozgásterét. Ugyanez vonatkozott a Horthy Miklós körül csoportosuló angolszász orientációjú politikai elitre is. Maga Horthy 1944 szeptemberéig (!) úgy vélte, hogy a németek és a nyilasok még mindig a kisebbik rosszat jelentik, mint a szovjetek és a kommunisták. A sorozatos megaláztatások ellenére még a cionista mentőakciók sem tudtak komoly sikereket felmutatni, mert a jogfosztott, gettókba tömörített, majd deportált zsidók többsége a „korlátozó rendeleteket maradéktalanul betartotta” és végig törvénytisztelő állampolgár maradt. A társadalomban tapasztalható közöny és értékvesztés állapota sajátos elegyet alkotott a német segítséggel hatalomra került szélsőjobboldal represszív intézkedéseivel.

Az új kormánypolitika megvalósításának egyik eszköze az 1944. március 28-án felállított Állambiztonsági Rendészet (ÁR) lett.⁵ Az önálló politikai rendőrségként működő, országos hatáskörű nyomozószervezet kiszervezték a Budapesti Főkapitányság alárendeltségéből és közvetlenül a Sztójay-kormány belügyminiszterének, illetve helyettesének, a belügyi államtitkárnak rendelték alá. A sokatmondóan „magyar Gestapónak” nevezett szerv a német Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA – Reichsicherheitshauptamt) mintájára épült fel, ami nemcsak a struktúrájában, de a német társszervek módszereinek és szemléletmódjának adaptálásában is megnyilvánult.⁶ A szervezet a főkapitányság épületét is elhagyta, és központját a Svábhegyen lévő rekvirált ingatlanokba, a megszállás előtt zsidó tulajdonú panziókba tette át. A német befolyás érvényesülését mutatja, hogy ugyanitt rendezkedtek be a náci állambiztonsági szolgálatok magyarországi kirendeltségei is. Az ÁR vezetőjének a németekkel már korábban kiváló kapcsolatot kiépítő, a testületben szélsőjobboldali szimpátiájáról közismert Hain Péter detektív főfelügyelőt nevezték ki. Hain teljesen felforgatta az osztályt. Eltávolította a valamilyen okból megbízhatatlannak tartott rendőrségi tisztviselőket, mint például Wayand Tibort, és az utasításokat fenntartások nélkül végrehajtó detektívekből mintegy 250 fős szervezetet hozott létre.⁷ A büntetőeljárásokat immáron nem a konzervatív rendészetpolitikai irányelvek, hanem egy nemzetiszocialista jellegű állambiztonsági doktrína szabta meg. A rendeletekben, parancsokban, a vezetők utasításaiban és az állomány szolgálatteljesítése során tetten érhető szemléletmód véget vetett az 1921–22 óta létező, jobb- és baloldali radikális irányzatok kiszűrésére egyaránt törekvő államrendészeti koncepciónak. Az új doktrínának megfelelően minden németellenes politikai tömörülés, a konzervatívoktól a liberálisokon át a szociáldemokratákig és a kommunistákig, üldözendő kategóriát képezett.⁸ Ugyancsak a nemzetiszocialista államvédelmi alapelveknek volt köszönhető a – Magyarországon korábban teljesen ismeretlen – faji alapú felderítés meghonosítása. Kivitelezése a német biztonsági szervekkel szorosan együttműködő „svábhegyi politikai osztály” nyomozásaihoz volt köthető, így a testület a kormány zsidórendeleteinek egyik legmegbízhatóbb végrehajtójává vált. Az ÁR vezetői posztjain olyan, ezekben az időkben hírhedté vált nyilas detektíveket találunk, mint a Hain helyettesének számító Kotsis Árpád, a budapestiek által csak „a zsidók réme”-ként emlegetett Koltay László, vagy a baloldaliak elleni nyomozásokat irányító brutális Cser István.⁹

Hain Péter azonban nem sokáig ülhetett a rendőrfőnöki székében. Bakó László és Jaross Andor kezdettől nem szívelték a detektív főfelügyelő hatalmi ambícióit, és csak a kedvező alkalomra vártak, hogy valami hibát kövessen el.¹⁰ Az egykori „mesterdetektív” megbízatása nem is nekik, hanem a német biztonsági szolgálatok vezetőjének, Ernst Kaltenbrunnernek, és régi jó barátjának Franz-Josef Hubernek, a bécsi Gestapo befolyásos főnökének volt köszönhető.¹¹ A nagyravágyó detektív főfelügyelő ráadásul elszabotálta a belügyi vezetés nyilasellenes rendészeti utasításait, mivel ez idő tájt már Szálasiék egyik fő rendőrségi informátorának számított.¹² A szélsőjobboldali pártok ellentétei, a külföldi nyomásra fellépő Horthy Miklós zsidómentő intézkedései és a németek helyzetét gyengítő nemzetközi hadi események „kimozgatták” Hain Péter alól a széket. Az ÁR beosztottjai által elkövetett köztörvényes bűncselekmények, a szerv működésében tapasztalható törvénytelen állapotok és Hain nyíltan vállalt szálasiszta

elkötelezettsége mind közrejátszottak abban, hogy a nyilas rendőrfőnököt 1944. június 9-én elmozdítsák a szervezet éléről.¹³

A már nem először megbukott rendőrfőnök menesztése nagyjából akkor történt, amikor a Belügyminisztérium (Büm) szervezeti átalakítása került napirendre. A belügyi vezetés a Büm VII. (közbiztonsági) osztály keretén belül felállította a „d” jelzésű (államvédelmi) alosztályt, amely egy kézbe fogta össze a széthúzó csendőrségi és rendőrségi politikai nyomozó szervezetek irányítását.¹⁴ Az intézkedés részint a Hain Péter-féle Állambiztonsági Rendészet ellen irányult, de az államvédelem szélsőjobboldali központosításának nem titkolt szándékát is könnyen felfedezhetjük mögötte. Az egység vezetője, Ugray Gábor csendőr alezredes, konzervatív politikai körökkel is kapcsolatban álló csendőrtiszt lévén, igyekezett ugyan mellőzni a túlságosan németbarát hírében álló rendőrségi és csendőrségi tisztviselőket, de a belügyi vezetés csak Hain Péterék eltávolítását tette lehetővé. Ráadásul az alosztály tevékenysége még a politikai rendészet területén dolgozó rendőrök szemében is az ismeretlenség homályába burkolózott, és tovább növelte az évtizedes hatásköri, illetékességi anomáliákat. A „titkos iroda”¹⁵ feladatai közé „az ország egész területén a politikai szervezkedések és mozgalmak megfigyelésének, felderítésének és nyomozásának egységes vezetése, irányítása, ellenőrzése” tartozott.¹⁶ A Büm VII/d. alosztály csendőrségi referense Beodray Ferenc csendőr alezredes, rendőrségi összekötője Zurányi Rudolf rendőr tanácsos lett. A csendőrnnyomozókból és rendőrségi detektívekből álló központ azonban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A különböző állambiztonsági szervek között régóta tapasztalható ellenségeskedések mellé politikailag bizonytalan környezet társult, ezért a szerv tevékenysége az egymással vetélkedő csoportok küzdelmében felmorzsolódott. A kezdeményezés a Jaross–Baky–Endre vezette Belügyminisztérium elképzeléseit tükrözte, ezért a Sztójay-kormány helyébe lépő Lakatos-kabinet belügyminisztere, Bonczos Miklós 1944. szeptember 20-án a szervezetet megszüntette.¹⁷

Hain Péter távozásának másnapján a belügyminiszter Nagy Valér főkapitány-helyettestet bízta meg az Állambiztonsági Rendészet vezetésével.¹⁸ Az 1944. június 21-én kelt belügyminiszteri rendelet értelmében feloszlattott ÁR-t, osztályként visszaintegrálták a budapesti főkapitányság struktúrájába.¹⁹ A budapesti főkapitány szervezetszerű helyettesi posztját is betöltő Nagy Valér és a politikai rendészeti osztály közvetlen irányítását ellátó helyettese, Torma Tibor rendőr tanácsos megelegetett Hain Péter szűkebb körének eltávolításával, így csak a bukott rendőrfőnök legközelebbi hívei (mint pl. Koltay, Kotsis és Cser) kényszerültek elhagyni az osztályt. Több szélsőjobboldali vezető továbbra is a szervezet fontos pozícióiban maradt.²⁰ A régi-új politikai osztály szervezeti felépítését tekintve jó néhány lényegi elemében változott,²¹ de a szerv irányelveit, mindennapi működését továbbra is a németellenes és baloldali szervezetek elleni nyomozómunka, a zsidóság államrendészeti ellenőrzése és a németek „közelsége” határozta meg. A hatalom sáncain kívül rekedt nyilasokkal szembeni felderítéseket inkább az akkor már megbízhatóbbnak tartott katonai kémelhárítás egyes szervei és a Bakay Szilárd altábornagy parancsnoksága alá tartozó budapesti I. hadtest kémelhárító osztálya végezték.²² Az egymásnak ellentmondó utasítások, a politikai elit szinte napról napra változó „kívánalmai” lassan, de biztosan kezdték ki az osztály sok éven át tapasztalható hatékonyságának alapelveit.²³

Az sem könnyítette meg a politikai rendészeti osztály munkáját, hogy ez idő tájt került sor a rendőrség militarizálására. A tervezett intézkedés a rendőrség önállóságának megszűnésével és a politikai osztály csendőrségbe történő bekebelezésével fenyegetett. Az Állambiztonsági Rendészet feloszlását kimondó belügyminiszteri rendelet napján hatályba lépett jogszabály szerint a „rendőrség egyenruha- és fegyverviselésére jogosított fogalmazói és felügyelőkarbeli tisztviselőit egységes rendőrtiszt karként, a m. kir. csendőrség tisztjeire, őrszemélyzetének tagjait pedig a m. kir. csendőrség legénységi állományú egyéneire megállapított rangosztályokba (rendfokozatok) kell sorolni”.²⁴ A rendeletalkotás célja az volt, hogy a rendőrséget a csendőrséghez hasonló katonai testületté változtassák, amely megfelel a háború eszkalálódásakor bekövetkező kihívásoknak. A rendeletet azonban sem a Sztójay-, sem a Lakatos-kormány nem tudta következetesen végrehajtani, ezért a politikai rendőrség továbbra is független maradt a csendőrségtől.

A csendőrségnél mindazonáltal nem történt olyan szintű szervezeti változás a német megszállást követően, mint a rendőrségnél. Ez alighanem azzal magyarázható, hogy a testület tisztikara már az 1930-as évek végétől komoly szélsőjobboldali és német befolyás alá került. Számos csendőrtiszt a világháború előestéjéig nem végzett érdemben nyomozást a nyilasok ellen, illetve – nyugállományba helyezését kérve – nyíltan csatlakozott valamelyik szélsőjobboldali pártcsoporthoz.²⁵ Azok a csendőrtisztek, akik az angolszász orientációjú konzervatív és a németbarát szélsőjobboldal közötti politikai küzdelemben elvesztették pozíciójukat, most újra nyeregbe kerültek. Így került a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnoksága államrendészeti előadócsoportjának vezetői beosztásába Ferenczy László csendőr alezredes, akit májusban a zsidó deportálások csendőrségi koordinátorának és a Szálasi-uralom alatt zsidóügyi kormánybiztosnak neveztek ki.²⁶ Ugyancsak ekkor lett a csendőrnemzet központ szűkebb vezetőgarnitúrájának tagja Árbócz János csendőr alezredes, aki 1944 nyarától a központ és a német biztonsági szolgálatok összekötőtisztjeként fontos információkkal látta el a nyilas ellenzékét.²⁷ Sok mindent elmond, hogy a későbbi nyilas államvédelmi szolgálat, a Nemzeti Számonkérés Szervezetének leendő parancsnoka is a német megszállás után kapott vezető beosztást. A nyíltan vallott szálasiista szimpátiája miatt az 1930-as évek végétől mellőzött Orendy Norbert csendőr alezredes 1944 májusában lett a táborigényező-csoport vezetője.²⁸ A németbarát tisztikar aktivitása, a testület hierarchikus szervezeti felépítése és a parancsokat minden körülmények között végrehajtó állománya alkalmassá tette a csendőrséget arra, hogy a szélsőjobboldal hatalmi törekvéseinek játékszere legyen. Baky László a zsidódeportálásokban az év tavaszán már erősen kompromittálódott katonai őrtisztet akarta felhasználni politikai ambíciói kielégítéséhez. A részleteiben máig tisztázatlan 1944. július eleji csendőrpuccs-kísérletet a kormányzóhoz hű katonai vezetésnek ezúttal sikerült megghiúsítania.²⁹ A hatáskörét már nem először túllépő csendőrtisztet a kormányzó azonnal eltávolította a rendvédelmi szervek irányítói posztjáról.³⁰

Baky menesztése ellenére a csendőrségen továbbra is megfigyelhető volt a német és nyilas befolyás érvényesülése. A kommunistaellenes nyomozások során nagy tapasztalatokat szerzett szélsőjobboldali csendőrtiszteknek a német megszállás után már nem kellett tekintettel lenniük a konzervatív politikai vezetés akaratára. Az 1944. március 24-től megindított újabb kommunistaellenes nyílt nyomozás során a csendőrség nyomozási módszerei maradéktalanul megvalósultak. A Csillaghegyen berendezett nyomozóközpont munkájában az Állambiztonsági Rendészet beosztottjai csak minimális erővel vettek részt,³¹ az irányítást a csendőrség végezte. Az államvédelmi szervek közötti viszony ismét kiegyeződött, annak ellenére, hogy mindkét politikai rendészeti apparátus élén szélsőjobboldali tisztviselők álltak. A régi keletű szakmai féltékenység mellett az ellenségeskedések kiújulásában az is szerepet játszott, hogy az év tavaszán még hatalma csúcán lévő Hain Péter – német mintára – az egész politikai rendészeti szakterületet a saját hatáskörébe akarta vonni.³² Az elhidegülést elősegítette továbbá, hogy a rendvédelmi szervek nyomozásainak koordinálását felügyelő Államvédelmi Központ működése a német bevonulást követően formálissá vált.³³

Az ÁvK vezetője 1944. március 19-e után Kuthy László vezérkari ezredest lett, aki egyben a 2. Vkf osztály parancsnoki beosztását is betöltötte. A németekkel látszólagosan együttműködő törzstiszt ténykedése inkább a klasszikus katonai hírszerzés-kémelhárítás területén érvényesült, politikai és államrendészeti ügyekben nem volt kompetens. A központ belbiztonsági és politikai rendészeti feladataiért Ujszászy vezérőrnagy korábbi helyettese, Kudar Lajos csendőr alezredes felelt, aki névleg az ÁvK vezetőjének helyettese maradt, de gyakorlatilag ő irányította a Sztójay-kormány és a németek által háttérbe szorított szerv működését. Kudar szoros kapcsolatot tartott fenn a nyugati szövetségesekkel szimpatizáló politikai elit tagjaival, ezért sok mindenben konspirációra kényszerült, a szélsőjobboldali adminisztrációval és az SD-vel a hátában nyíltan nem intézkedhetett. Mozgástere a nyomozásokban erősen korlátozott volt, mivel a rendőrség és a csendőrség nem a központtól, hanem a belügyi vezetéstől és a németektől függött. Szerepe a németellenes konzervatív körökkel való kapcsolattartásban és az ország háborúból történő kiugrására irányuló előkészületek biztosításában merült ki.³⁴

Az állambiztonsági szervek működését szabályozó – sokszor egymással ellentétes tartalmú – törvények és rendeletek betartására semmilyen garancia nem létezett. A vezetők döntéseit a pillanatnyi politikai érdek, a személyes pártszimpátia és az utasítások végrehajtásához szükséges erő megléte határozta meg. Látszólag leegyszerűsítette, valójában nem sok mindenben mozdította elő a politikai rendészeti osztály munkáját, hogy a Sztójay-kormány egyik utolsó intézkedésével – a román kiugrást kihasználva – 1944. augusztus 24-én betiltotta a még megmaradt jobb- és szélsőjobboldali pártokat. Ennek ellenére a nyilasok továbbra is uralták az államapparátus különböző területeit, és a németek – immáron egyedüli kormányképes erőként számolva a Szálasi Ferenc-féle mozgalommal – fokozták támogatásukat. Ekkor született döntés arról, hogy a bukott, tömegbázissal nem rendelkező „szalonképes” szélsőjobboldal helyett a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalmat kell hatalomra juttatni.³⁵

Az 1944. augusztus 29-én hivatalába lépő Lakatos-kormány szabadon engedett néhány, a németek által letartóztatott polgári politikust, de semmit sem tett az államvédelmi szervek nyilas elemektől való megtisztításáért. A honvédség, a csendőrség és a rendőrség kulcspozícióiban továbbra is németbarát tisztviselők ültek, sőt a kormány több tagja és maga a belügyminiszter, Bonczos Miklós is szélsőjobboldali érzelmeiről tett tanúbizonyságot.³⁶ Ezek a vezetők nemcsak elszabotálták a kormányzó instruálta Lakatos-kabinet következtelen rendvédelem-politikáját, de tájékoztatták is a nyilasokat a kormány tervezett intézkedéseiről.³⁷

A hadi helyzet kedvezőtlené válása, a politikai élet nyilvános, pártkeretek közötti megszűnése teljesen átrendezte a rendőrség pártokat és politikai irányzatokat ellenőrző hagyományos államrendészeti feladatkörét. A megosztott és szétforgácsolódott államvédelem „politikailag semleges” irányítói mindjobban elbizonytalanodtak, miközben a hatalom megragadására készülő szélsőjobboldal ugrásra készen várakozott. 1944 kora őszén egyre több vezetőnek és beosztottnak lett világos, hogy a rendszer védelmében végzett nyomozómunka nem folytatható, az ország elkerülhetetlenül hadszíntérré fog változni. Ugyanakkor számos detektívben merült fel a kétely munkája értelmét illetően, látva azt, hogy rendszerellenes politikai tevékenység okán már korántsem csak a jól ismert „felforgatók” kerültek be, hanem olyan társadalmi csoportok tagjai is érintetté váltak, akik ez idáig, gyanún felül állva, a rezsim megbízható támaszainak számítottak. Mindez alapvetően elkedvetlenítette az állományt, és már a baloldali pártok, sőt a kommunisták ellen sem lehetett a korábbi intenzitású munkavégzésről beszélni. Eltökélt nyomozószellem csak a legfanatikusabb szélsőjobboldali detektíveket jellemezte.³⁸ Ennek ellenére az előzetes fegyverszüneti tárgyalásokba beavatottak szűk köre a politikai rendőrség apparátusának azon részére sem terjedt ki, akik potenciálisan alkalmasak lehetnek volna a fegyverszünet biztosítására. A „Várban rekedt” politikai vezetés – Sombor-Schweinitzer József és társainak kiiktatását követően – többé már nem bízott a rendőrségben. Azok az állambiztonsági parancsnokok, akik nem számítottak sem szélsőjobboldali, sem németbarát tisztviselőnek, a kormányzat ellentmondó és kapkodó utasításainak következtében már csak sodródtak az események árával.

Dokumentum

[...] 1944. március 19-én Kiskunhalason tartózkodtam, ott értesültem a német megszállásról. Még aznap visszamentem autón Pestre. Az útvonalon láttam a délről Budapest felé menetelő német oszlopokat. Csak az éjjeli órákban értem haza, mikor is feleségem közölte velem, hogy már előző éjjel 3 óra körül Sombor³⁹ berendelt a hivatalomba. Csak 20-án reggel mehettem a hivatalomba, ahol már akkor a német Gestapo bent ült és mindennemű munkát megtiltott. Sombor még hivatalában ült, s nála jelentkezve közölte velem, hogy azért kéretett, mert a „kompromittáló iratok” égetésénél lett volna szüksége rám. De – mint mondotta – mindazt elégették, amit el kellett égetni, illetve tüntetni.

20-án és 21-én még mindannyian hivatalunkban ültünk, bár hivatalos ügyekkel foglalkoznunk nem volt szabad. A rendes, hivatalos órát betartottunk, s aztán hazatértünk. Március 21-én Sombor közölte az osztály beosztottjaival, hogy a német

biztonsági szolgálat vezetőjének rendelkezése értelmében déli 1 órakor a politikai osztály valamennyi beosztottja gyülekezzék a főkapitányság dísztermében. Szélesi Jenővel a délelőtt folyamán átmentünk a Böszörményi úti csendőrlaktanyába⁴⁰ körülnézni. Sem a laktanya kapujában, sem a laktanyában, sem a nyomozó osztály irodáiban német megszállókat nem láttunk. Rövid ideig beszélgettünk ott Árbócz őrnaggyal⁴¹ és Bakonyi századossal, majd visszatértünk hivatalunkba. Dr. Hivessy Jenő főcsoportvezető szobájában tartózkodtam, amikor oda egy pillanatra benyitott Hain Péter. Hivessy odaszólt Hainnak: „Péter! Nehogy eszedbe jusson valami pozíciót vállalni!” Hain, kezével legyintve, szó nélkül kiment. Az volt az érzésem, hogy csupán arról akart meggyőződni, hogy Hivessy a hivatalban tartózkodik-e.

Déli 1 órakor Hain Péter kivételével az osztály valamennyi beosztottja a díszteremben volt, csoportonként sorakozva. Egy német SD-ezredes⁴² egy fegyveres német katona kíséretében jelent meg. Közülünk kért tolmácsként olyant, aki jól beszél németül. Dr. Versényi János⁴³ detektív jelentkezett.

Az ezredes rövid beszédet tartott. Arról beszélt, hogy a biztonsági szolgálat nem várhat, míg a diplomácia tanácskozik a magyar kormány összeállításán, ezért nekünk tovább kell dolgoznunk a német érdekeknek megfelelően. Aki pedig másként cselekszik, azt Németországba viszik, s ott a német törvények szerint ítélik el. Hangsúlyozta, hogy nem fontos, hogy eddig kinek milyen politikai meggyőződése volt, azt nem kutatják, csupán a jövőbeni magatartását kísérik figyelemmel.

Ezután kabátujj-hajtokájából egy papírlapot vett elő, átadta dr. Versényinek, hogy a lapon szereplő neveket olvassa fel, s kérte, hogy a felolvasottak előtte sorakozzanak. Versényi e lapról 9 nevet olvasott fel. Az ezredes most egy másik lapot vett elő, s azt is átadta dr. Versényinek felolvasásra. E lapról Versényi újabb 4 nevet olvasott fel. Nem emlékszem arra, hogy kik szerepeltek az első és kik a második cédulán.⁴⁴ Ezután az ezredes a felolvasottakhoz fordulva azt mondta, hogy: „Önök jönnek velem.” Hozzánk fordulva pedig azt mondta, hogy a jövőben a hivatalos órák reggel 8-tól este 7-ig tartanak, menjenek, s végezzék dolgukat.

Az elhurcoltakat az Astoriába vitték, honnan még aznap elbocsátották dr. Kálnay főkapitány-helyettest és dr. Haraszty Vince rendőrtanácsost, majd a következő napon elengedték még vitéz dr. Antal István⁴⁵ detektív főfelügyelőt, Makány Imre⁴⁶ detektív felügyelőt, Joó Imre⁴⁷ és Várkonyi János⁴⁸ detektíveket. Viszont a hivatalból bevitték Okos Sándor⁴⁹ és Szabados Béla⁵⁰ detektíveket.

Még március 17-én a Hungária krt. angyalföldi részén a járókelők elfogtak egy röpiratterjesztőt, s bevitték a kaszárnyába. Az ügyeletes tiszt a csendőrség nyomozó osztályát értesítette, honnan Juhász Istvánék kiszálltak, s ott a laktanyában kezdték meg a kihallgatást. Másnap vagy harmadnap Juhászék a főkapitányságra hozták a röpiratszórót, hogy ott folytassuk együtt a nyomozást. A csendőrség értesítette az ÁvK-t, honnan telefonrendelkezést kaptunk, hogy a nyomozás irányításával a csendőrséget bízta meg az ÁvK, s felhívta a rendőrséget, hogy a csendőrséget munkájában teljes erejével támogassa. Akkor már Hain Péter rangidősségére való hivatkozással átvette az osztály irányítását, bár erre miniszteri megbízatása nem lehetett, mert a kormány még nem alakult meg, a főkapitány napiparancsában pedig ez ügyben még nem intézkedett. Én jelentettem Hainnak a folyamatban lévő nyomozást, s hogy annak irányításával az ÁvK a csendőrséget bízta meg. Hain jelentésemre csak annyit válaszolt: „Nem érdekel.” Ezt nyilván az ÁvK döntésére mondta.

A röpiratszóró ügyében folytatott nyomozás során a detektívek előállították a katonai szolgálatból szabadságolt, de a szabadság leteltével be nem vonult Kállai Gyulát. Véletlenül futottak rá a megállapításra, hogy illegalitásban van – előállították. Mit kezdjek most, ilyen felfordult viszonyok között Kállaival? Úgy emlékszem, Kállai jelenlétében felhívtam katonai parancsnokát, s érdeklődtem ottani magatartása felől. A katonai parancsnok igen szépen nyilatkozott Kállairól, s kijelentette, hogy mindenféle tekintetben meg van vele elégedve. Én jeleztem, hogy a főkapitányságon őrizetben van, s kértem, hogy küldjön érte járőrt, mert át akarom adni.

A katonai parancsnok járőrt küldött Kállaiért, s én átadtam Kállait. Láttam Kállain, hogy intézkedésem okát megértette. Tudniillik a németek a baloldali politikusokat, főként a *Népszava* munkatársait már keresték, szedték össze és hurcolták el. Pár nap múlva

megalakult az új kormány,⁵¹ utána a főkapitány napiparancsában Hain Pétert a politikai osztály vezetésével megbízta.⁵² Hain Péter kijelentette, hogy az osztályt kiemeli a főkapitányság épületéből, s bővíteni fogja.

Egy napon, amikor még a főkapitányság épületében székelt Hain Péter, én a főkapitányság épületével szemben lévő fodrászüzletből kijőve hivatalomba igyekeztem. Láttam, hogy Hain magánautója a kapu előtt áll, s abban Hain felesége egyedül ül. Hainné üdvözölve az autóhoz mentem, mire Hainné megkérdezte, hogy mit szólok az eseményekhez. Azt válaszoltam, hogy nem sokra megyünk az események ilyen fejleményeivel, mert 3-4 hónap múlva amúgy is itt lesznek az oroszok. Hainné válaszomra az autó ajtaját orrom előtt behúzva azt mondta, addig éljük a mi időnket, aztán jöhet a ti időtök. Ma sem tudom, mit értett ez alatt, miért sértődött meg, de bizonyos, hogy urának elferdítve mondhatta el a rövid szóváltásunkat, mert másnap Hain Péter több kollégám jelenlétében durván rám támadt, hogy mit becsmérlem én a németeket. Én hasonló hangnemben tiltakoztam a szokatlan modor ellen.

A következő napokban környezetemből eltűnedeztek detektívjeim. Az okot keresve megállapítottam, hogy Hain Péter küldte őket a hegyre, ahol a politikai osztály részére kiválasztott épületekben rendezik be az irodai helyiségeket. Így tudtam meg a hegyről lelátogató kollégáktól, hogy a politikai osztály részére Hain a svábhegyi Lomnic és Mirabell társasházakat választotta ki, melyekből előzőleg a németek a zsidókat elhurcolták, vagyontárgyuk, éléskamrájuk és ruhatáruk azonban ott maradt. Tudom, hogy Hain Péter bukása után igen sok beosztottja ellen folyt eljárás azon a címen, hogy onnan vagyontárgyakat, ruhaneműket és élelmiszercikkeket vittek el jogtalanul, s azokat magáncélokra használták fel. Hivatalosan csak a bűnügyi osztály detektívtestületének szolgálatvezetőjétől tudtam meg, hogy Hain a bűnügyi osztályra helyeztetett át, hol kb. április 1-jén jelentkeztem. A detektívfőnök intézkedése folytán az intellektuális osztály egy csoportjának vezetését vettem át.

Megjegyezni kívánom, hogy én magam a Svábhegyen meg nem fordultam a rendelkezés idején, s a politikai osztállyal, annak beosztottjaival minden összeköttetésem megszakadt. Megjegyezni kívánom azt is, a rendelkezés idején, tehát április 1. előtt, Cser István, hivatkozva Hain parancsára, felszólított, hogy a csoport nyilvántartását, feljegyzéseit, elővezetési és esemény könyveit neki adjam át. Átadás közben Cser hivatali helyiségemben formális házkutatást tartott, és még magándolgaimat is magához akarta venni.

Időközben a csendőrök is elhagyták a főkapitányságot, s a nyomozás színhelyéül most Csillaghegyet választották, s ott egy villában, Fő u. 6. szám alatt ütötték fel tanyájukat. Hain Péter csupán 2-3, a politikai ügyekben járatlan detektívet küldött ki a csendőrök támogatására, kik az előállításoknál segédkeztek.

Május hó közepe felé, amikor én már az intellektuális osztályon dolgoztam, hivatalunkban felhívott engem telefonon Bakonyi csendőr százados, s kért, hogy őt a csillaghegyi munkahelyén keressem fel, mert igen fontos dolgot akar közölni velem. Kimentem Csillaghegyre, ott Bakonyi Juhász Istvánt is magához szólította, s hármásban a kerti asztalnál leültünk.

Bakonyi itt közölte velem, hogy Hain magatartásával felsőbb helyen nincsenek megelégedve, mert munkájába függetleníteni akarja magát, s osztályának munkáját minden felsőbb ellenőrzés alól mentesíteni törekszik. Ezért felsőbb helyen úgy intézkedtek, hogy politikai természetű ügyek nyomozásának irányítására a Belügyminisztériumban egy új osztályt szerveznek csendőrtiszti vezetővel, s oda csendőr- és rendőrtiszteket, valamint detektíveket és csendőrnnyomozókat rendelnek be szolgálattételre. Ez az osztály lesz hivatva a politikai ügyek nyomozását országos viszonylatban irányítani, s a helyi nyomozószervek munkáját ellenőrizni. Bakonyi közölte velem azt is, hogy biztos tudomása szerint engem is kiszemeltek, hogy az új belügyi osztályhoz szolgálattételre berendeljenek. Én a Bakonyi által közölteket tudomásul vettem, s kijelentettem, hogy beosztásom ellen nem tiltakozhatom (akkor már folyamatban volt a rendőrség katonásítása⁵³), ott fogok dolgozni, ahová rendelnek.

Az időközben nálam jelentkező Stolte Istvánt és Demény Pált utasítottam, hogy miután engem a politikai osztálytól elhelyeztek, politikai ügyekkel nem foglalkozom,

jelentkezzenek Hain Péternél a Svábhegyen. Stolte felment Hainhoz, Demény azonban nem.⁵⁴

Egy vasárnapi napon reggel beállított lakásomra Demény Pál felesége a leányával, sírva beszéltek el, hogy Demény Pált Cser István előző nap detektívekkel előállította a Svábhegyre, és ott fogta. Kért, járjak közben ura érdekében. Én telefonon felhívtam Cser Istvánt, s kérdeztem, miért fogatta le Deményt. Cser azt válaszolta, hogy egy belügyminiszteri rendelet alapján minden „szokásos” kommunistát le kell tartóztatni, s az internálási eljárást meg kell indítani. Miután tudtam, hogy ilyen furcsa rendelet nem jelenhetett meg, megkérdeztem, hogy Demény lefogásáról tud-e Hain Péter, hiszen Demény Hain besúgója volt. Cser azt válaszolta, hogy még nem referálta az ügyet. Ezek után felhívtam telefonon Hain Pétert, közöltem vele Cser intézkedését, mire Hain kijelentette, hogy referáltatni fogja az ügyet, s aztán intézkedik. Deményt még aznap vagy másnap szabadon engedték.⁵⁵

Megjegyezni kívánom, hogy sem Csertől, sem Haintól nem kértem Demény elbocsátását, közbenjárásom célja pusztán az volt, hogy Demény lefogásának okát megkérdezzem. Cser István azután, mikor Deményt elbocsátotta, felhívott telefonon, s közölte velem, hogy pusztán az volt a célja Deménnyel, hogy a további besúgói munkára kényszerítse.

Ezekben az időkben egy levelet kaptam a németek által elhurcolt dr. Hivessy Jenőtől, melyben konspiratív módon arra kért, hogy Hain Péternél járjak közben szabadon bocsátása érdekében. Én magammal vittem dr. Hivessy feleségét, férje nekem címzett levelét átadtam neki, felvittem autómon a Svábhegyre, s ott az utcán vártam meg, míg Hivessyné Haintól lejött. Hain Hivessynét lekísérte autómhoz, s itt találkoztunk. Rövid beszélgetés után elváltunk.

Még egy alkalommal voltam Hainnál, most már a svábhegyi irodájában. Ugyanis főcsoportvezetőm, dr. Szatmáry Róbert⁵⁶ kért meg arra, hogy kísérem őt fel, mert Hainnál tisztelgő látogatást akar tenni. Hain láthatóan szándékosan megvárakoztatott bennünket, majd amikor fogadott, durva, minősíthetetlen hangon rátámadt Szathmáryra, hogy az osztályvezetői megbízatását és fényképét miért nem közölte le a *Magyar Rendőrben*. Szathmáry ugyanis a lap szerkesztőbizottságának a tagja volt. Szathmáry mondott valamilyen kifogást (hogy ő kiadta közlésre, de úgy látszik, máshol akasztották meg), s aztán lassan rendes mederbe terelődött a beszélgetés. Úgy emlékszem, hogy bejött később a szobába Hain Péter helyettese, dr. Kotsis Árpád,⁵⁷ s azzal rövid beszélgetést kezdeményezett Hain. Beszélgetésük témája az alakulóban lévő új belügyminisztériumi ügyosztály volt. Határozottan emlékszem, hogy Hain azt mondta Kotsis dr.-nak: „Tudok róla, hiszen jelen voltam a belügyben a tárgyaláson. Még azt is mondtam, hogy erre az osztályra semmi szükség nincs.” További beszélgetésünk folyamán Hain azt is mondta, hogy a közeljövőben Berlinbe kell utaznia.

Néhány nappal Hainnál tett látogatásom után a belügyminiszteri rendelet, amely a Hain által szervezett „Állambiztonsági Rendészet”-et felosztatja, utasította a főkapitányt, hogy egy új politikai rendészeti osztályt szervezzen.⁵⁸

Másnap utasítást kaptam a detektívfőnöktől, hogy ötödmagammal (dr. Wayand Tibor, Kaszala István⁵⁹, Bikszádi Endre, dr. Versényi János és Petri Béla) azonnal jelentkezzünk a Belügyminisztérium VII/d. osztályának vezetőjénél, Ugray Gábor⁶⁰ csendőr alezredesnél, mert további szolgálatra a belügyminiszter úr bennünket berendelt. Ugray alezredesnél jelentkezve tudtam meg, hogy nem önálló osztályt szerveztek, amint azt Bakonyi korábban mondta, hanem csupán a közbiztonsági osztály kebelén egy alosztályt.⁶¹

Jelentkezésünk alkalmával jelentettem az alezredesnek, hogy a berendelték közül ketten Hain ügyosztályán dolgoztak. Nevezetesen Petri Béla Hainnak személyi titkára volt, dr. Versényi János pedig egyik csoportjának, illetve alosztályának vezetője volt. Miután pedig mindketten kérték, hogy őket helyeztesse vissza a bűnügyi osztályra, helyettük Ugray engedélyével Cselényi Antal és B. Varga István⁶² detektíveket rendeltettem be.

Hivatalos helyiségünk a Kossuth Lajos tér és Személynök utca sarkán lévő palotának öt lakása lett. A vadonatúj bútorokkal való berendezés vagy 2 hetet vett igénybe. Ezen idő alatt jelentkeztek a berendelt csendőr- és rendőrtisztek, valamint a

vidéki főkapitányságtól berendelt 5 detektív és a csendőr nyomozók. Létszámunk Ugrayval együtt 3 csendőrtiszt, 5 rendőrtiszt, 10 detektív, 10 csendőrnnyomozó s egy hivataloszolga. Dolgunk ezután nem akadt. Ugray szorgalmazta, hogy a bizalmi emberektől kérjünk helyzetjelentéseket, összegyűjtve a lakosság között kószáló rémhíreket s általában a lakosság hangulatát kifejező jelentéseket. Én érintkezést kerestem Stoltéval és Deménnyel, mint régebbi bizalmi emberekkel, s kértem, hogy részemre ilyen tájékoztató jelentéseket készítsenek legalább hetenként két ízben. Meg is kaptam tőlük. Demény valahol Alagon vagy Fóton lakott, s arra kért, hogy a jelentéseket a Nyugati pályaudvar közelében valamelyik közeli kávéházban vegyem át. Előzetes megállapodásunk szerint két ízben a Terminus, s egy ízben a Szabadság téri Szabadság kávéházban találkoztam Deménnyel. Úgy emlékszem, mindhárom esetben együtt volt Deménnyel lánya és a Rózsi nevű alkalmazottja is.

Emlékezetem szerint az alosztály 2 vagy 3 hónapi működése alatt két ízben kaptam Beodray⁶³ csendőr alezredestől, Ugray helyettesétől hivatalos megbízást. Az első eset: Az értelmiségi kormánybiztosság egy fiatal tisztviselőt helyezett el a Révay utcai Glückstahl cégnél. A fiatal tisztviselő (nevére már nem emlékszem), bízva összeköttetéseiben, a zsidó cég felszámolásával üzemvezetői megbízást óhajtván kikényszeríteni, feljelentette a cég keresztény üzemvezetőjét, hogy az mint stróman továbbra is a zsidó tulajdonos érdekeit szolgálja. A feljelentés ügyében Hain osztálya járt el. Szabálytalanságot ugyan nem állapítottak meg, de a zsidó tulajdonosnál házkutatást tartottak, s onnan autóval vitték el a lefoglalt különböző holmikat a Svábhegyre. Hain Péter az ügyben lefolytatott nyomozás eredményéről az államtitkárnak írásban tett jelentést. Jelentésében megállapította, hogy a zsidó cégtulajdonos és keresztény üzemvezetője baráti viszonyban van Radocsay⁶⁴ rendőr főtanácsossal, aki gyakran megfordul a cégtulajdonosnál. Jelentésében sejtetni engedte, hogy Radocsay a cégtulajdonost érő esetleges kellemetlenségeket elsimítja. A cég megtudta, hogy az eljárás a fiatal tisztviselő névtelenül tett feljelentésének eredménye, [ezért őt] elbocsátotta állásából. Az elbocsátott tisztviselő most az értelmiségi kormánybiztossághoz fordult panasszal, mire onnan egy csendőrtiszt (beosztott) felhívta az üzemvezetőt, s követelte, hogy az elbocsátottat vegye vissza állásába. A csendőrtiszt és [az] üzemvezető abban állapodtak meg, hogy házi vizsgálatot folytatnak le, s amennyiben a fiatal tisztviselő hibája beigazolását nyerne – bocsánatot kell kérnie. A házi vizsgálat lefolytatása során beigazolást nyert az elbocsátott rosszhiszemű magatartása és sértegetése (ezt ő maga is elismerte), [ezért] bocsánatot kért, s visszahelyezték állásába. Azonban újabb feljelentéssel fordult most már a belügy közbiztonsági osztályának vezetőjéhez, Király⁶⁵ ezredeshez, aki nyomozásra kiadta az ügyet Ugraynak.

Eljárva az ügyben megállapítottam, hogy a cég kifogástalanul járt el a fiatal tisztviselő ügyében, a névtelen feljelentésnek alapja nem volt, a házi vizsgálat során felvett jegyzőkönyveket áttanulmányoztam, a jegyzőkönyvezetteket kihallgattam, s ezután megállapítottam, hogy jogos panaszra ok nincs. Megállapítottam azt is, hogy a detektívek (Hain osztályáról) leltározás és elismervény visszahagyása nélkül foglalták le az autón elvitt holmikat, s hogy Radocsay rendőr főtanácsosnak az ügghöz semmi köze nem volt.

A másik eset: Ugyancsak Beodraytól kaptam megbízást arra, hogy állapítsam meg, milyen címen bocsátott szabadon a toloncosztály 3 internált zsidót. (Nevükre már nem emlékszem.) A toloncosztály akkori vezetőjénél, Horváth főtanácsosnál érdeklődtem az ügyben. Azt a felvilágosítást kaptam, hogy a kormányzósági detektívkirendeltség vezetője, Szénásy Zoltán detektív járt nála ez ügyben, s hivatkozván a kormányzó úr szóbeli utasítására, kérte szabadlábba helyezésüket. A szabadlábba helyezés e címen történt. Megkérdeztem Szénásyt is, aki igazolta, hogy a parancsot a kormányzó úr személyesen adta neki. Amikor megállapításaimat jeleztem Beodraynak, ő azt a megjegyzést tette: „Pedig ezek a zsidók mégis visszakerülnek a toloncházba!” Nem tudok arról, hogy tényleg ismét internálták-e [őket]. A VII/d. alosztályhoz vezényeltek közül sem Juhász István, sem Cselényi Antal nem jelentkeztek a Szabadság téri palotában, mert mindketten a csillaghegyi nyomozásnál voltak elfoglalva. Juhász mint irányító, Cselényi mint figyelő szolgálatot teljesítő.

Egy napon felhívott engem telefonon Juhász, s közölte velem, hogy előkerült a keresett dr. Ságvári Endre. Előállításában közben tűzharc keletkezett, melynek során Ságvári meghalt. Cselényi, egy csendőrnagy és egy csendőrsofőr pedig megsebesült. A három sebesült az Új Szent János kórházban fekszik. A hír vétele után Varga rendőr kapitánnyal (beosztva VII/d. alosztályánál) meglátogattuk a sebesülteket, velük beszélgetve megállapítható volt, hogy a személymotosztást elmulasztották, s ezért keletkezett a dr. Ságvári kezdeményezte tűzharc. Pár nappal később meghalt a rendőrsofőr is, aki haslövést kapott.

Pár nap múlva Ugray engem is Csillaghegyre küldött, hogy segítsek az egyre nagyobb méreteket öltő nyomozásban. Juhászék ebben az időben már figyelték Desseffy⁶⁶ is, akit azzal gyanúsítottak, hogy a legitimista párt nevében ő áll kapcsolatban a Béke Párttal.

*

Még mielőtt a VII/d. alosztályba vezényeltettem volna, Juhász István telefonon értesített egy este, hogy elfogták Grünwald Lászlót. Bár akkor semmi közöm nem volt az ügyhöz, mégis azonnal kimentem Csillaghegyre, hogy megtudjam tőle, igaz-e a hír, hogy velem szemben a központi bizottság bizalmatlan, s hogy ellene vizsgálatot folytat. Csak most hittem el, amikor Grünwald elbeszélte kikapcsolásának körülményeit.

*

Bekerült Csillaghegyre egy fővárosi tanácsnok (talán Felkay) fia pár társával, akik német- és háborúellenes röpiratokat készítettek és terjesztettek. Én, látva, hogy a társadalom különböző rétegei szinte csatlakozva a Béke Párt által kezdeményezett németellenes mozgalomhoz, talán minden kapcsolat nélkül a Béke Párttal egy síkon haladnak, szóltam Juhásznak, hogy e különös jelenségre hívjuk fel Ugray figyelmét. Addig is, míg ezt megtehetjük, halasszuk el a Bakonyi százados által sürgetett gróf Desseffy előállítását. Alkalmadtán Juhással együtt felmentünk Ugrayhoz, s jelentettük neki az általunk észlelteket. Ugray ekkor közölte velünk, hogy adatai vannak arra vonatkozóan, hogy igen magas állású miniszteriális tisztviselők is beszélnek már arról, hogy lassan alkalmazkodni kell a viszonyokhoz, elkerülhetetlen az állami berendezkedésünk változtatása, állami funkcionáriusok kicserélése stb., hogy az oroszok Magyarországon már általuk elfogadható állapotokat találnak. Ezzel kapcsolatban felhívta figyelmünket, hogy ne csodálkozzunk, ha ő utasítást fog adni egyik-másik őrizetünkben lévő személy elbocsátására. Helyeselte, hogy Desseffy nem állítottuk elő, s utasított bennünket, hogy az előállítást újabb rendelkezésig mellőzzük.

Ugray kihangsúlyozta, hogy nem hivatalos úton, nem felettesei révén tud e dolgokról, hanem saját meglátásai, társadalmi kapcsolatai révén jutott e következtetésig. Sejtetni engedte, hogy a „minisztériumokon felül álló helyen” is ilyen értelemben gondolkoznak a tennivalókról. Ugray a továbbiakban úgy magyarázta a dolgot, hogy a Moszkvában élő magyar emigráció két részre szakadt. Egyik oldalon a zsidók Rákosi Mátyás köré csoportosulnak, a másik oldalon a keresztények dr. Madzsar József⁶⁷ és dr. Molnár René mellé állottak. A moszkvai hivatalos körök dr. Madzsarék támogatják inkább, s azoknak jelen pillanatban ott erősebb a befolyásuk. A magyarországi alkalmazkodni kívánók valamilyen úton kapcsolatra tettek szert dr. Madzsarékkal, s onnan kapnak biztatást arra, hogy Magyarország állami irányítását megfelelő helyzet esetére magyar kezekben hagyják.⁶⁸

Képzhetem, milyen hangulatban távoztunk Ugraytól! Látjuk és felettesünktől halljuk, milyen különös átmenet van készülődésben, ugyanakkor megkívánják, hogy teljes erővel folytassuk a Béke Párt elleni nyomozást, s a párt törekvéseit minden erővel gátoljuk. Ilyen körülmények között természetes, hogy magam is gondolkodóba estem, s nem nagy kedvvel vettem részt a további nyomozásban. Ahol lehetett, elkerültem, hogy személyesen intézkedjek, s a további előállításokat is halogattam.

A csendőrnagyok – lehet, hogy e jelenségeket nem érzékelték – azonban továbbra is nagy igyekezettel végezték felszámoló munkájukat. Tömeges előállításokat

eszközöltek egy bányavidékről (talán Dorogról), ahol bizalmi emberünk jelentése szerint erős szervezkedés folyt. A szervezkedésről tudomást szereztek a németek is, s ott részleges lefogásokat eszközöltek. A német közbelépésre a szervezés irányítója megszökött, a többit a csendőrök összefogták, s Csillaghegyre szállították. A kihallgatásokon sem én, sem detektívjeim részt nem vettem, azokat kizárólag a csendőrök intézték, így az ügy lényegéről nem tudok.

Talán augusztus közepe felé felosztatták a VII/d. alosztályt.⁶⁹ Ezzel egy időben Nagy Valér⁷⁰ főkapitány-helyettes, kit időközben a budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztályának vezetésével bíztak meg, magához hivatott, s közölte velem, hogy a VII/d. alosztályhoz vezényelt detektívjeim velem együtt, tekintet nélkül arra, hogy oda vidékről, avagy a budapesti főkapitányságról kerültek, a vezetése alatt álló osztályhoz vezényeltettek. Utasított, hogy én magam továbbra is a csillaghegyi nyomozókülönítménynél maradjak, [annak] segítségére levezényli Csillaghegyre K. Horváth Sándort⁷¹ egész csoportjával együtt. Ellenőrzésünkre s irányításunkra pedig utasítást adott dr. Akantisz rendőr kapitánynak.⁷²

A gyakorlatban maradt minden a régiben. Magát a nyomozást továbbra is Bakonyi százados és Juhász István irányította, Akantisz dr. minden másnap kijött Csillaghegyre, kihozva magával egy csomó iratot, azokat átadta K. Horváth Sándornak, hogy a detektívjeivel dolgozza fel. Érdeklődött ugyan az előállítottak számáról, a nyomozós menetéről, de mert én közöltem vele, hogy az ÁvK a nyomozás irányításával a csendőrnnyomozó parancsnokságot bízta meg, különösebb utasításokat nem adott.

A detektívek a felmerülő figyelő és felderítő munkát végezték, itt-ott előállítottak, de leginkább az Akantisz dr. által kiosztott ügyiratokat dolgozták fel. Dr. Akantisz egy alkalommal kihozta Csillaghegyre egyik bizalmi emberét, hogy hallgassam meg, s a szükséges intézkedéseket tegyem meg. A bizalmi ember arról beszélt, hogy a Vadász utcai üvegházban⁷³ (svéd követségi épület) a cionisták egy szervezet kiépítésében dolgoznak. A szervezet célja szabotázs- és robbantó cselekmények végrehajtása. Beszélt arról is, hogy ott egy okmányhamisító üzem dolgozik, mely minden odamenekült zsidót hamis okmányokkal lát el, s az üldöztetés elől menhelyet biztosít nekik. Mint mondotta, már addig is ezren felül van az üvegházban bujkáló zsidók száma. A bizalmi ember a szervezkedés irányítójának két embert jelölt meg, kiknek neveit nem tudta, de a kiküldendő detektíveknek megmutatni ígérte. Én hosszasan beszélgettem a bizalmi emberrel, ki maga is zsidó volt. Úgy láttam, hogy ő maga is cionista, de valamilyen oknál fogva összekülönbözött az üvegházban menekült zsidókkal, azok kizárták onnan, s most ő bosszúból jelenti fel őket. Két detektívet küldtem ki, hogy a bizalmi által megjelölt cionistákat figyeljék le, kapcsolataikat állapítsák meg. A detektívek több napon át a bizalmi ember mellett voltak, hogy a figyelést felvehessék, de mert a bizalmi a figyelendőket megjelölni nem tudta, s mert a detektívek is azt jelentették, hogy a bizalmi ember őket bosszúállásnál eszközül akarja felhasználni, a figyelést megszüntettem, s az ügy felett napirendre tértem. Akantisz dr. még néhány alkalommal szóvá tette az üvegházi ügyet, hogy miért nem foglalkozom komolyabban a dologgal, de mert én jelentettem, hogy próbálkoztunk a bizalmi emberének az útmutatásai szerint eljárni, komoly adatokat azonban tőle nem kaptunk, véleményem szerint nem érdemes az ügygel tovább foglalkoznunk. Akantisz tudomásul vette jelentésemet, s az ügyet nem szorgalmazta.

Szeptemberben az előállítottak közül többen panaszkodtak, hogy az éjjelek igen hidegek, fáznak. A csillaghegyi nyomdászotthon helyiségei valóban nem voltak alkalmasak arra, hogy ott a hideg idő beálltával dolgozhassunk, s vizsgálati foglyokat őrizzünk. (Időközben ugyanis a Fő u. 6. szám alól a Duna-parti nyomdászotthonba költöztünk, lévén a helyiség nyári üdülési célokra lett készítve.) Jelenttem dr. Akantisznak, hogy gondoskodni kell fűthető alkalmas helyiségekről. Ajánlottam, hogy a sok felosztott pártok közül valamelyiknek helyiségeit szerezze meg nekünk a nyomozás céljaira. Akantisz aztán úgy döntött, hogy a Röck Szilárd utcai rabbiképző intézetet kéri részünkre kiutalni. Ilyen értelemben járt el, s ki is utalták részünkre az épületet. Az áthurcolkodás több napot vett igénybe, mialatt a nyomozás, kihallgatás stb. csaknem szünetelt. Azután is igen vonatatva haladt, mert azt a rövidebb-hosszabb ideig tartó gyakori légiriadók meg-megszakították. A nyomozás során ismét olyan jelenségek

kerültek felszínre, amelyek azt igazolták, hogy a Béke Párt célkitűzéseit polgári, sőt katolikus egyházi személyek is magukévá tették.

Egyik előállított hozzátartozója csökönyösen figyelgette a rabbiképző ablakait, onnan a figyelmeztetés dacára nem akart eltávozni. Egy csendőrnymozó előállította, megmotozta, s talált nála egy háború- és németellenes röpiratot. Kérdésünkre, hogy kitől kapta a röpiratot, a röpirat osztogatójául Lázár Miklóst,⁷⁴ a *Reggel* volt főszerkesztőjét nevezte meg. Előállítottuk a főszerkesztőt, ki kertelés nélkül beismerte, hogy része van a röpirat készítésében, azt többen – többek között az EMSZO⁷⁵ főtítkára (egy katolikus pap)⁷⁶ – készítették. Beszélgetés közben körülbelül ugyanazokat mondotta, amiket nekünk Ugray is említett. Szükségesnek tartotta az állami átalakulás bizonyos fokát elérni, mielőtt az oroszok az országot elfoglalnák. Arról is tett említést, hogy tudomása szerint nem hivatalosan bár, de az átalakulás megvalósításán a kormányzóságon és a minisztériumokban bizonyos személyek tanácskoznak. Konkrétumot azonban erre vonatkozóan mondani nem tudott. Juhással együtt mentem el az EMSZO-központba, ott kihallgattuk a papot is, ki rövid tétovázás után a főszerkesztővel egybehangzóan vallott. Juhászt kértem, hogy az ügyből ne csináljunk casust, ebben az irányban szüntessük meg a nyomozást, várjuk meg a fejleményeket, nehogy útját vágjuk illetékesek jó szándékának. Azzal érveltem, hogy ezt a mozgalmat már amúgy sem tudjuk megakadályozni, de nem is állhat érdekünkben. Kifejezetten megmondottam, hogy ezalatt az egész magyarság érdekét értem. Juhász megértett, s a főszerkesztőt talán egy éjjeli őrizetben-lét után szabadon bocsátottuk, azzal, hogy naponta keressen fel bennünket a Röck Szilárd utcában, de itt rajtunk (kettőnkön) kívül senkivel ne tárgyaljon. Vagy engem keressen, vagy Juhászt. A főszerkesztő eltávozott, ruhájának egy részét, amivel éjjel takarózott, ott felejtette. A főszerkesztő előállításáról s elbocsátásáról sem Juhász, sem én jelentést nem tettünk.

Pár alkalommal fordult meg nálunk Lázár Miklós, beszélgettünk vele az ügyről, de újabb fejleményekről ő sem tudott beszámolni. Egy alkalommal aztán betelefonált, hogy a zsidóüldözések miatt nem mer az utcán mozogni, s kérte, hogy további jelentkezései alól mentsük fel. Közölte velünk, hogy lakását is elhagyta, oda vissza nem szándékozik térni, kérte, hogy visszahagyott ruháit valamilyen módon juttassuk el rejtekhelyére, melyet közölt velünk. Ruháit Juhással együtt vittük el Lázárnak, s megnyugtattunk, hogy a röpirat ügyében eljárás nincsen folyamatban. Ha valami különösebb baj érné, értesítsen minket. Lázár többé nem jelentkezett, sorsáról nem tudok.

Még Lázárral történt napi tárgyalásaink idején hallottuk a hírt arról, hogy Faragho⁷⁷ altábornagy, a csendőrség és a rendőrség felügyelője Moszkvába utazott. Megkérdeztem Bakonyi századost és Juhászt is, hogy tudnak-e Faragho utazásáról. Mondották, hogy hallottak ők is róla, de bizonyosat nem tudnak. Tény az, hogy Faragho eltűnt, sem lakásán, sem hivatalában nem találják. Neve nem volt még e titokzatos mozgalomnak, de én már ekkor Juhással és Bakonyival magunk között mint ellenállási mozgalomról beszéltünk, mert láttuk, hogy tényleg a társadalom legkülönbözőbb rétegei csatlakoznak ahhoz.

Egy napon nyomozóink figyelései során ráfutottak a Nagymező utcában lévő dr. Matheidesz Géza⁷⁸ üzemére, mert úgy látták, hogy a röpiratokat onnan hordták szét. Dr. Matheideszt már nem találták, de találtak kompromittáló anyagot. Juhász intézkedésére az üzemből detektíveket és nyomozókat helyezett el azzal az utasítással, hogy aki az üzembe befut, állítsák elő. Még aznap előállítottak az üzemből egy őrnagyot (hadbiztos),⁷⁹ ki kérdésünkre válaszolni nem volt hajlandó, kérte, hogy katonai hatóság elé állítsuk. Bakonyi százados intézkedett, az őrnagyot tőlünk el is vitték. Úgy emlékszem, hogy egy másik őrnagy⁸⁰ is befutott a dr. Matheidesz üzemébe, kit Bakonyi az elsőhöz hasonlóan elvitetett. Bakonyi százados mondotta később, hogy a két őrnagy szintén az ellenállási mozgalom részesei, dolguk az volt, hogy a mozgalom tagjainak felfegyverkezését mozdítsák elő, s a kezelésükre bízott katonai fegyvereket és robbantóanyagokat a mozgalom részére biztosítsák. Bakonyi nem közölte, hogy a hadbiztos tisztak tettek-e valamit már ezen a téren, így arról én nem tudok.

Dr. Matheidesz Géza utáni puhatolásunk során megállapítottuk, hogy a detektívek megjelenésének napján a reggeli órákban egy rendőr által vezetett oldalkocsis motorkerékpár futott a Matheidesz-üzemhez, Matheidesz a rendőr sofőrrel elhajtattott, s

azóta nem látták. Azt is megállapítottuk, hogy a rendőr motorkerékpár a várba vitte dr. Matheideszt, mert Lázár⁸¹ altábornagy, a testőrség parancsnoka küldött Matheideszért. Ilyen jelenségek következtében teljesen megbénult a Röck Szilárd utcai nyomozókülönítmény munkája. Beszéltek már a detektívek és a nyomozók is, hogy Faraghót a kormányzó küldötte ki Moszkvába, hogy valami különös dolog van készülődésben.

Juhással megállapodtunk, hogy az előállítottakat átrostáljuk, a kisebb szerepűeket szabadon bocsátjuk. Így került ki Büchler is, akit tulajdonképpen pusztán azért állítottunk elő, mert illegalitásban élt, s később saját érdekében tartottunk őrizetben, mert a németek keresték. Ezen nyomozati cselekményekről azért írok ilyen hézagosan, mert én magam is csak hézagosan ismerem az anyagát. Ebben az időben már nem érdekelt a rendőri munka. Nem tudtam komolyan foglalkozni a dolgokkal, láttam a jövőt, tudtam, hogy előbb-utóbb el kell hagynom Budapestet, majd az országot is, bár azt semmiképpen nem volt szándékomban tenni. Kóvályogtam, alvajáró lettem. Nem érdeklődtem semmi után, nem érdekelt semmi. Ha referáltak valamiről, csak hézagosan appercipáltam⁸² a leadottakat, akaratérőm megbénult. Ha csak lehetett, eltávoztam a Röck Szilárd utcából, ahol amúgy sem folyt akkor már semmi munka.

Ilyen hangulatban ért bennünket október 15-e. [...]

[ÁBTL 4. 1. A-795 57–67. Géppel írt tisztázat.]

¹ Vö. Varga, 2010a; 2010b; 2011.

² A téma dokumentumait a rendszerváltást megelőzően publikálta, illetve sajátosan értékelte: Hollós, 1971; Beránné-Hollós, 1977. A korszerű értelmezésekhez lásd: Szita, 2002; Kovács, 2005; Haraszi (szerk.), 2007; Ormos, 1998; Romsics, 2001: 263.; Vargyai, 1994; Kovács, 2009: 7–33.; Varga, 2009. A dolgozatnak nem célja az ellenállási mozgalomban részt vevő szervezetek bemutatása, de annyi feltétlenül említést érdemel, hogy a németek elleni nemzeti küzdelemben a baloldali pártok képviselőin kívül számos, a hagyományos jobboldalhoz sorolható egyesület tagjai is komoly szerepet játszottak. Korom, 1994: 166–167.; Demény, 1989.

³ Demény, 1988: 128.

⁴ Romsics, 2001: 265.

⁵ Az Állambiztonsági Rendészet (ÁR) működéséről és szervezeti felépítéséről bővebben lásd Szita, 2002: 160–178.

⁶ Kovács, 2009: 143.

⁷ Kovács, 2005: 7.

⁸ BFL VI. 1.d. 4. kisdoboz. Kerekes Béla detektív önéletrajzának melléklete a politikai rendőrség felépítéséről, 1945. március 10.

⁹ ÁBTL 4. 1. A-417. Wayand Tibor horthysta politikai detektív visszaemlékezései, 1945. 23.

¹⁰ Hollós, 1971: 385.

¹¹ ÁBTL 4. 1. A-417. Wayand Tibor horthysta politikai detektív visszaemlékezései, 1945. 24.; ÁBTL 3.1.9. V-77426. Baky László tanúvallomási jegyzőkönyve, 1945. október 16., 2.

¹² ÁBTL 4.1. A-417. 24.; Hollós, 1971: 387.

¹³ A belügyminiszter rendelete a politikai rendészet egységes megszervezéséről, az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről, Budapest, 1944. június 21. Közli: Beránné-Hollós, 1977: 423.

¹⁴ Uo. 423–424.

¹⁵ ÁBTL 4.1. A-1098/1. A kifejezést K. Horváth Sándor használta gyanúsítottként való kihallgatása alkalmával. K. Horváth Sándor jegyzőkönyve, 1945. március 30., 120.

¹⁶ A belügyminiszter rendelete a politikai rendészet egységes megszervezéséről, az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről, Budapest, 1944. június 21. Közli: Beránné-Hollós, 1977: 423.

¹⁷ Kovács (szerk.) 2009: 17–18.

¹⁸ BFL VI. 1.d. 4. kisdoboz. Kerekes Béla detektív önéletrajzának melléklete a politikai rendőrség felépítéséről, 1945. március 10.

¹⁹ A belügyminiszter rendelete a politikai rendészet egységes megszervezéséről, az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről, Budapest, 1944. június 21. Közli: Beránné-Hollós, 1977: 423.

²⁰ BFL VI. 1.d. 4. kisdoboz. Kerekes Béla detektív önéletrajzának melléklete a politikai rendőrség felépítéséről, 1945. március 10.

-
- ²¹ Uo. és ÁBTL 4. 1. A-417. Dr. Wayand Tibor beszámolója a politikai rendőrség működéséről (1920–1944) 25.
- ²² ÁBTL 3. 1. 9. V-113114. Dr. Major Ákos tanúvallomási jegyzőkönyve, 1946. február 12., 46.
- ²³ ÁBTL 4.1. A-1098/1. K. Horváth Sándor gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1945. március 30., 130.
- ²⁴ Rendelet a rendőrség katonailag szervezett testületé alakításáról, Budapest, 1944. június 21. Közli: Beránné-Hollós, 1977: 419–422.
- ²⁵ ÁBTL 2. 1. VII/20-b (sz. n.) Juhász Antal önéletrajza, 1950. október 11., 15–16.
- ²⁶ Haraszti (szerk.) 2007: 210.
- ²⁷ Kovács, 2009: 17.
- ²⁸ Haraszti (szerk.) 2007: 210–211.
- ²⁹ Vargyai, 1994: 72.
- ³⁰ Bencsik, 2001: 263.
- ³¹ ÁBTL 4. 1. A-795. Wayand Tibor feljegyzése horthysta politikai rendőrségi munkájáról, 1946. 60.
- ³² Szita, 2002: 177–178.
- ³³ Kovács, 2010.
- ³⁴ Haraszti (szerk.) 2007: 282–283.
- ³⁵ Vigh, 1979: 87.
- ³⁶ Uo. 93.
- ³⁷ Kovács, 2009: 17.
- ³⁸ ÁBTL 4.1. A-1098/1. K. Horváth Sándor gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1945. március 30., 130.
- ³⁹ Néhány fontosabb névhez, amelyeket Wayand a korábbi önálló munkái során már említett (pl. Sombor-Schweinitzer József, Hain Péter, Demény Pál, Stolte István, Kállai Gyula, Grünwald László stb.), nem készítettem újabb lábjegyzeteket. Lásd Varga, 2010a; 2010b; 2011.
- ⁴⁰ A Budapest, XII. kerület Böszörményi út 21. sz. alatt található épületegyüttes 1944-ben a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának székhelye volt. Jelenleg az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Szervek Kiképző Központjának ad otthont.
- ⁴¹ Árbócz Jánosnak 1944 márciusában alezredesi rendfokozata volt.
- ⁴² Josef Urban SS-Obersturmbannführer (alezredes).
- ⁴³ Versényi János (1891) dr., detektív felügyelő az Állambiztonsági Rendészet III. (bizalmi) osztályának vezetője. Az ÁR feloszlását követően a politikai osztályon maradt. A nyilas puccs után visszakapta korábbi pozícióját. 1945 márciusában az osztály szombathelyi kirendeltségén működő offenzív felderítőcsoport vezetője. A háború végén szovjet hadifogságba esett.
- ⁴⁴ Wayand másik – 1945 végén írt – önálló munkájában név szerint is megemlíti a neveket. Ezek a következők: dr. Sombor-Schweinitzer József, dr. Borbáth Sámuel, dr. Hivessy Jenő, Bánhidó Ottó, Czobor István, dr. Dombi Antal, Okos Sándor, Szabados Béla, Szélesi Jenő, valamint dr. Kálnay Gyula, dr. Haraszthy Vince, dr. Antal István és Makány Imre. Vö. ÁBTL 4. 1. A-417. Dr. Wayand Tibor beszámolója a politikai rendőrség működéséről (1920–1944), 1.
- ⁴⁵ Antal István (1886) vitéz, dr., detektív főfelügyelő. 1938-tól lett vezetője a központi szolgálatirányítói csoportnak. 1944. március 21-én az SD rövid időre őrizetbe vette, kihallgatta, majd elengedte. Kiszabadulása után az ÁR IV/3. (szabotázs-elhárító) alosztály 2. detektívcsoportjának vezetője lett. Az ÁR feloszlása után a politikai osztály baloldalelles alosztályán az egyik detektívcsoport vezetését látta el. 1944. október végétől a Hain-féle politikai rendőrség II. (személyzeti) osztály vezetője. 1944 végétől az ÁR szombathelyi kirendeltségének vezetőjeként feladata volt az offenzív jellegű politikai hírszerző munka koordinálása. 1945-ben amerikai hadifogságba esett, majd nem tért haza.
- ⁴⁶ Makány Imre (1891) detektív felügyelő. A Tanácsköztársaság után lett a politikai főcsoport tagja, ahol majdnem két évtizeden keresztül Sombor-Schweinitzer József személyi titkára volt. Sombor bizalmasaként több, a németekkel és hazai támogatóikkal kapcsolatos információt adott át a Külügyminisztériumon keresztül az angolszászoknak. 1944. március 21-én az SD őrizetbe vette, de később szabadon engedték. Az Állambiztonsági Rendészetben jelentéktelen feladatokat látott el. Az ÁVH 1951-ben, a BM Politikai Nyomozó Főosztálya 1959-ben internálta (közbiztonsági őrizet). A háború után segédmunkásként a KÖMI (Közlekedésmérnöki Iroda) dolgozója volt.
- ⁴⁷ Joó Imre (1903) detektív, raktáros.
- ⁴⁸ Várkonyi János (1910–1986) detektív. 1938-tól Sombor-Schweinitzer József másodtitkáráként a politikai osztály iktatójának vezetője. Hivessy Jenő beosztottjaként részt vett a szélsőjobboldali mozgalmak elleni operatív feldolgozó munkájában, majd – Sombor utasítására – állandó rádiós összeköttetést alakított ki a Külügyminisztériumon keresztül a szövetséges hatalmakkal. 1944. március 21-én az SD őt is letartóztatta és néhány napig házi őrizetben tartotta. 1944 végén Hain Péter utasítására Oroszváron koordinálta a rádiós összeköttetést a budapesti és a vidéki politikai detektív szervezetek között. Kitelepülőkkel együtt Bajorországba került, amerikai hadifogságba esett. Hazajövele után a Politikai Rendészeti Osztály (PRO) többször kihallgatta. 1948-ban Kistarcsára internálták.

⁴⁹ Okos Sándor (1893) detektív felügyelő.

⁵⁰ Szabados Béla (1911) detektív.

⁵¹ A Sztójay Döme miniszterelnök-külgyminiszter vezetésével felálló szélsőjobboldali koalíciós kabinet 1944. március 22-én kezdte meg működését.

⁵² Hain Péter kinevezése nem a főkapitánytól, hanem az újonnan felállított kormány belügyminiszterétől, Jaross Andortól, valamint a rendvédelmi szervek felett diszponáló Baký Lászlótól érkezett 1944. március 28-án. Az új, országos hatáskörű nyomozószerv – melyet a 119/1944. BM. VI. res. (1944. március 28.) rendelet kivont a főkapitányság hatásköre alól, és közvetlenül, Baký államtitkáron keresztül, a belügyminiszter irányítása alá rendelt – az Állambiztonsági Rendészet nevet viselte. Vö. Beránné–Hollós, 1977: 406. és 423–424.

⁵³ A 2300/1944. M.E. számú, 1944. június 21-én kibocsátott rendelet a rendőrség katonailag szervezett fegyveres testületé alakításáról döntött. Uo. 417–422.

⁵⁴ Wayand Deményről és Stoltéről szóló vallomásainak keletkezési körülményeiről lásd a korábbi önvallomásban közöltek. Varga, 2010a; 2010b; 2011. A vonatkozó iratok hiányában csak annyi bizonyos, hogy Stolte István tisztázatlan jellegű munkakapcsolatban állt Sombor-Schweinitzer Józseffel és – az 1940-es évek elejétől – a politikai rendőrségen kizárólag a főkapitány-helyetttel érintkezett, így annak elhurcolását követően minden rendőrségi kapcsolata megszakadt. Vö. Soltész, 2011.

⁵⁵ A belügyminiszter 1944. március 31. napon kelt 5999/1944. VII. res. szám alatt hozott rendelete minden „állambiztonsági és közbiztonsági szempontból veszélyes baloldali személyek” őrizetbe vételéről és internálásáról rendelkezett. A rendelet módosítására 1944. április 26. napon kelt 7060/1944. VII. res. szám alatt került sor, melyben csak a „veszélyesnek” és „gyanúsoknak” minősülő személyek internálásáról volt szó, tekintettel a nagyszámú feljelentések miatt leterhelt közbiztonsági apparátus teljesítőképességére. Vö. Beránné–Hollós, 1977: 408–410. Deményt e rendelet értelmében internálták volna, hiszen tevékenysége, büntetett előélete alapján, mint ismert kommunista, a rendőrség látókörében volt. Az őrizetbe vételre minden bizonnyal azért nem került sor, mert Demény – állítása szerint – korábban korrumpálta Wayandot, illetve a detektív felügyelő téved: Demény előállítását a német bevonulást követően nem történt meg. Vö. Demény, 1988: 114, 122–123, 178–179. Az önvallomás során visszatérő „Demény-ügy” kibogozása rendkívül nehézkes, mivel a detektív felügyelő következetesen terhelő adatokat közöl Deményről (ön)vallomásaiban, illetve a Péter Gábor vezette Politikai Rendészeti Osztály (PRO) instrukciói szerint jár el, és ezúttal is azt sugallja, hogy a kommunista vezető a politikai rendőrség informátora volt. Wayand Tibor – és a többi politikai detektív – 1944 tavaszán feltehetőleg már nem találkozhatott Demény Pállal, mivel az ellenállási mozgalom egyik szervezője a német megszállást követően illegalitásba vonult. Lásd uo. 122–123. Wayand verzióját közvetve az is cáfolja, hogy az új politikai rendőrség elsősorban a nyílt megfélemlítésre és nem a „hálózatépítésre” törekedett. A korábban jól bevált, főleg Hetényihez és Somborhoz kötődő bizalmi embereket Hainék nem foglalkoztatták tovább, többségüket a magyar Gestapo vezetője egyszerűen deportáltatta a németekkel. Vö. ÁBTLL 4.1. A-1098 Cser István vallomása, 1945. október 19., 272.

⁵⁶ Helyesen Szathmáry Róbert dr., jogász, egyetemi magántanár, detektív főfelügyelő. A Budapesti Főkapitányság Bűnügyi Osztályának intellektuális bűncselekményeket felderítő detektív főcsoportvezetője. Munkája mellett rendszeresen tanított az egyetem jogi karán, a detektíviskolában, és publikált a *Detektívben*, a *Magyar Detektívben* és a *Magyar Rendőrben* főleg kriminalisztikai témájú tanulmányokat.

⁵⁷ Kotsis Árpád (1902–1946) detektív főfelügyelő. Az Állambiztonsági Rendészet I. (személyügyi) osztály vezetőjeként Hain Péter szervezetszerű helyettese. Főnöke leváltását követően a lakásügyi kormánybiztossághoz vezényelték, majd 1944. október végétől 1945 májusáig – a politikai osztály újjászervezése után – az elnöki osztály irányítója volt. Feladatai közé a különböző állami szervekkel és minisztériumokkal való kapcsolattartás, tervezetek, beszámolók készítése tartozott, de döntési jogköre volt az őrizetbe vett személyek sorsa felől is. A háború végén amerikai hadifogságba esett, akik 1945 őszén kiadták a magyar hatóságoknak. 1946-ban háborús bűnösneként kivégezték.

⁵⁸ A belügyminiszter 11200/1944. VII. res. (1944. június 21.) rendelete a politikai rendészet egységes megszervezéséről és az Állambiztonsági Rendészet megszüntetéséről Vö. Beránné – Hollós, 1977: 423–424.

⁵⁹ Kaszala István (1901) detektív. A 30-as évek végétől tagja a politikai osztálynak. Főleg baloldallelles nyomozások felderítőmunkájában, külső figyelésekben vett részt. A háború után internálták és kitelepítették. 1959 elején a BM állambiztonsági szervei őrizetbe vették. A bíróság a korábbi kommunistaellenes nyomozásokban történő részvéte miatt 5 év szabadságvesztésre ítélte.

⁶⁰ Ugray Gábor (1899–1988) vitéz, csendőr alezredes. Részt vett az I. világháború harcaiban, majd 1920-tól különböző beosztásokban dolgozott a csendőrségnél. 1940 szeptemberétől a Marosvásárhelyi (X.) Csendőrkerület nyomozóosztály-vezetője. 1943 júliusában a Tábort Biztonsági Szolgálat nyomozó osztályának parancsnokává nevezték ki. 1944 májusától a Csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságának „A” (államrendészeti) csoportvezetője, majd júniustól a Bűm VII/d. (államvédelmi) alosztály vezetésével bízták meg. A Belügyminisztériummal települt ki Németországba, majd 1945 májusában amerikai hadifogságba esett. Az amerikaiak háborús bűnösneként adták át a magyar hatóságoknak. 1948-ban 6 évre ítélték el. 1951–53 között

Kistarcsára internálták. 1953-ban a BM államvédelmi szervei „Uzoni” fedőnéven beszervezték és a volt csendőr törzstisztek között végzendő operatív felderítőmunkával bízták meg.

⁶¹ 1944. június 9-én Jaross Andor belügyminiszter 4213/1944. eln. számú rendeletében a VII. közbiztonsági osztályon belül meglévő három alosztály mellé egy negyedik, „d” jelzésű alosztályt hozott létre. Vö. Beránné-Hollós, 1977: 417–424.

⁶² B. Varga István (1908) detektív. 1944. március végétől az ÁR IV/3. (szabotázs-elhárítás) alosztály 1. detektívcsoportjának vezetője. A szervezet 1944. júniusi feloszlata után a Büm VII/d. (államvédelmi) alosztályára vezényelt detektívkülönítmény tagja lett. Az 1944. október 15-e után újjászervezett politikai osztályon újra a szabotázs-ügyekkel foglalkozó alosztály 1. csoportjának vezetője. 1959-ben a BM Politikai Nyomozó Főosztálya közbiztonsági őrizetbe vette.

⁶³ Beodray Ferenc (1899) csendőr alezredes a Büm VII/d. alosztályhoz történő kinevezése előtt az V. (szegedi) Csendőrkerület nyomozó alosztályának parancsnoka volt. 1944. június 21-én hozott belügyminiszteri rendelet értelmében a VII/d. alosztály vezetőjének állandó helyettese, egyben a csendőrségi tagozat vezetője lett. Irányítása alá az ország területén működő csendőrnemzeti alosztályok, valamint a központi csendőrnemzeti parancsnokság „A” (államrendészeti) csoportjai tartoztak

⁶⁴ Radocsay Jenő (1888) dr., jogász, rendőr főtanácsos. A Budapesti Főkapitányság Bűnügyi Osztályának fogalmazáskarbéli vezetője. 1945 májusában a rendőrököt igazoló bizottság nem javasolta a vezető állás betöltésére.

⁶⁵ Király Gyula (1893–1979) vitéz, csendőr ezredes. Az I. világháború alatt a Monarchia honvédtisztje, majd a háborút követően a csendőrség szolgálatába lépett. 1942-től a Belügyminisztérium XX. (csendőrségi) osztályának beosztottja, majd a VII. (közbiztonsági) osztályának vezető helyettese, 1944 júniusától ezredesi rendfokozattal vezetője. 1944. október 15-én utasítást adott a repterek és a határkirendeltségek lezárására íj. Horthy Miklós elrablásának megakadályozása érdekében, ezért a német SD hivatalában másnap letartóztatta és deportálta. 1945-ben amerikai fogságba esett. A háború után nem tért haza, kiadatását a magyar hatóságok nem kérték. Brazíliában hunyt el.

⁶⁶ Dessewffy Gyula (1909–1998) gróf, cserneki és tarkeői, újságíró, politikus. A harmincas években a Kisgazdapárt szimpatizánsa, majd 1940-ben a párt szócsövének számító *Kis Újság* tulajdonos-főszerkesztője lett. Következésképpen antináci politikus, személye által kapcsolódtak a Magyar Fronthoz a hazai németellenes legitimista arisztokraták. 1945-ben tagja lett az Ideiglenes Nemzetgyűlésnek, majd a fokozódó kommunista nyomás miatt lemondott Nagy Ferenc miniszterelnököt követve 1947 júniusában Párizsba emigrált, ezért állampolgárságától megfosztották. Külföldön részt vett a magyar emigráció politikai életében. 1961-től Brazíliában telepedett le. A rendszerváltás után jogi és politikai rehabilitációban részesült, visszakapta magyar állampolgárságát. Brazíliában hunyt el.

⁶⁷ Madzsar József (1876–1944) dr., fogorvos, polgári radikális, szociáldemokrata, majd kommunista politikus. Részt vett a *Huszádik Század* c. folyóirat szerkesztésében, 1918-ban a Fővárosi Könyvtár igazgatója, az Országos Polgári Radikális Párt alelnöke. A Károlyi-kormány Honvédelmi Minisztériumának osztályvezetője, majd közegészségügyi államtitkár a Berinkey-kormányban. A Tanácsköztársaság alatt a Vörös Hadsereg egészségügyi felügyelője. A Kommun bukását követően tagja lett a szociáldemokrata pártnak, a centrizmus híve. Rendőrségi retorziók miatt 1921-ben Ausztriába emigrált. 1924-ben hazatért, és belépett a KMP-be. Kommunista tevékenysége miatt a rendőrség többször őrizetbe vette, 1931-ben az MSZDP kizárta soraiból. 1936-ban a sorozatos lebukások miatt a Szovjetunióba emigrált. 1938-ban koholt vádak alapján letartóztatták és elítélték. 1944 szeptemberében egy kényszermunkatelepen halt meg.

⁶⁸ Az Ugray által elmondottak a korabeli „keresztény-nemzeti-konzervatív” gondolkodás egyik jellemzőjére világítanak rá. A kommunista emigráció zsidó versus keresztény felosztása jellegzetesen a két világháború közötti Magyarország politikai közgondolkodásának alapfelállását tükrözte. E felfogás kivetítése a moszkvai magyar kommunista politikusokra nemcsak az 1944-es helyzetnek, hanem magának a kommunista mozgalomnak a teljes félreismeréséből, a több évtizedes előítéletekből leszűrt fals következtetésekből fakadtak. Másrészt, a légből kapott információk a vezetés azon illúzióit fejezték ki, hogy a konzervatív körök antiszemita és nacionalista gondolkodásmódját egy idegen nagyhatalom képes elfogadni és azt a meghódítandó területeire alkalmazni. A csendőr alezredes – valamint feletteseinek – információi már csak azért sem állhatták meg a helyüket, mivel a „keresztények”-nek titulált kommunista vezetők ez idő tájt (szovjet) fogságban voltak vagy már nem éltek.

⁶⁹ Az alosztályt Bonczos Miklós belügyminiszter 1944. szeptember 20-án oszlatta fel.

⁷⁰ Nagy Valér (1890) dr., rendőr főkapitány-helyettes, rendőr vezérőrnagy. A második világháború alatt a Budapesti Főkapitányság Útlevel Osztályának vezetője. 1944 júniusában bízták meg az Allambiztonsági Rendészet vezetésével. A militarizálási rendeletet követően, rendőr vezérőrnagyként, egyesítette a budapesti főkapitányság helyettes vezetői beosztást a politikai osztály irányításával, és eltávolította az osztályról Hain Péter embereit. Mivel szolgálatkész, a felsőbb utasításoknak minden körülmények között engedelmessé hivataltok hírében állt, 1944. október 15-e után Vajna Gábor belügyminiszter megtartotta pozíciójában, de a politikai

ügyeket kiszervezte hatásköre alól. A háború végén szovjet hadifogsága esett, majd hazaszállítását követően az ÁVH internálta.

⁷¹ K. Horváth Sándor (1909) detektív 1938-tól volt tagja a politikai osztály baloldali ügyekkel foglalkozó detektívcsoportjának. Az 1940-es évek jelentős kommunista- és baloldalelleses nyomozásaiban már mint Wayand Tibor egyik helyettese vett részt. 1944. március végétől az ÁR IV/1. (baloldalelles) alosztály 2. detektívcsoportjának vezetője. 1944. május 27-től 1944. december 16-ig az ún. külső helyszíni nyomozó objektumokba vezényelt detektívkülönművek irányítója. Az egyik ilyen akció során 1944. december 7-én beosztottjai őrizetbe vették az illegalitásban lévő Rajk Lászlót. Az ostrom alatt beteget jelentett, majd szovjet hadifogságba esett. 1947-ben háborús bűncselekmények miatt a népbíróság többéves szabadságvesztésre ítélte.

⁷² Akantisz Rezső (1908–1975) dr., rendőrkapitány 1942-től 1944-ig a Zombori Rendőrkapitányság vezető-helyettese. A Nagy Valér-féle Állambiztonsági Rendészet, majd az átszervezett politikai rendészeti osztály (baloldalelles) csoportjainak fogalmazáskarbelti referense. Tevékenysége elsősorban a nyomozásban részt vevő detektívek ellenőrzésére és a csendőrnnyomozó szervekkel, valamint a német biztonsági szolgálatok összekötőivel való kapcsolattartásra terjedt ki. 1944. október 15. után Hain Péter eltávolította az újjászervezett politikai osztályról. A háború után internálták. 1959-ben a BM Politikai Nyomozó Főosztálya őrizetbe vette és kihallgatta. Háborús bűncselekmény vádjával a bíróság életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte, amit másodfokon 10 évi börtönbüntetésre mérsékeltek. 1963-ban szabadult.

⁷³ A Budapest–Lipótváros Vadász utca 29. sz. alatt eredetileg Weiss Artúr üvegyáros raktára és irodaháza volt található, aki 1944 nyarán a svájci követség oltalmába helyezte az ingatlant. A budapesti Palesztin Hivatal munkatársai, valamint a svájci Carl Lutz alkonzul segítségével az irodaház a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselő Kivándorlási Osztályának adott otthont. Az üvegháznak nevezett ingatlan kezdetűl fogva a budapesti cionista fiatalok ellenállási mozgalmának lett az egyik fellegrára. Mivel az ingatlan a svájci követséghez tartozott, ezért a Szálasi-kormány – diplomáciai megfontolásokból – óva intette a rendvédelmi apparátus tagjait a házkutatásoktól és az ott rejtűzű zsidók elhurcolásától, akiknek a többsége így megmenekűlt.

⁷⁴ Lázár (Léderer) Miklós (1887–1968) újságíró-laptulajdonos, liberális politikus. 1930–1936 között párton kívűli országgyűlési képviselő. Következtesen liberális *Reggel* c. lapját az első zsidótűrvény alapján betiltották. Később kapcsolatot teremtett a hazai német- és nyilasellenes mozgalmakkal. 1947-ben polgári liberális gondolkodása miatt külföldre emigrált. A müncheni *Szabad Európa Rádió* és az *Amerikai Magyarország* munkatársa. Az Egyesült Államokban hunyt el.

⁷⁵ Egyházközűsi Munkásszakosztály (EMSZO), 1937–1946 között a katolikus egyházközűsek keretében működű valláserkölcsi és szociális eszmeiséget hordozű keresztűny munkásszervezet. Központja a Budapest IV. kerület (ma V. kerület) Irányi utca 21. sz. alatt volt. Az EMSZO 1944 májusában csatlakozott a Magyar Fronthoz, ahol a szervezetet Freesz József igazgató képviselte. A nyilas rendvédelmi szervek 1944. november végén a szervezet működűsét földerítették, tagjaikat – köztűk Benkű István fűtitkár katolikus papot – letartòztatták és a dachau koncentraciós táborbba deportálták. Az új demokratikus kormányzat 1945. február 26-án kibocsátott rendelete értelmében a szervezetet fasisztának minűsítette és egyesűleteivel együtt fűloszlatta.

⁷⁶ Benkű István (1914–1977) lelkipásztor, író. 1937–38-ban Kerekegyházan, 1938–40-ben Gután katolikus pap, 1940-ben tábort lelkész. 1940–41-ben Balassagyarmaton, 1941–43 között Budapest Felső-Vízivárosban szolgált. 1943-ben tábort lelkész, majd budapesti hitoktató és az EMSZO központi titkára. A német megszállás idején Freesz Józseffel együtt részt vett a földalati Magyar Front akcióiban. 1944. december 5-én a nyilasok letartòztatták és Dachaubba hurcolták. A tábortból 1945. április 29-én az amerikai csapatok bevonulásakor szabadult. 1945–47 között Budapesten a Szent Mihály-plébánián hitoktató, munkáslelkész. 1947–54-ben Tokod-Altárón bánya-lelkész, 1954–77 között a Budapest–Lágymányos Szent Adalbert plébánia plébánosa.

⁷⁷ Faragho Gábor (1890–1953) vitéz, hivatásos katonatiszt, vezérezredes, miniszter. Részt vett az első világháborűban, majd az 1920–30-as években vezérkari tisztű beosztásokat töltött be különbűzű tűzeregységknél. 1940. július 1-jétűl 1941. június 23-ig tábortnoki rendfokozattal katonai attaséként teljesített szolgálatot Moszkvában. Visszatérűse után a HM Elnökség vezetője, majd 1942. november 15-tűl a csendűrség felűgyelűje lett. Kitűnű orosznyelv-tudása, helyismerete és a kormányzű irántű személyes hűsűge alapján Horthy Miklós őt bízta meg a Moszkvábba küldött fegyversűzeti delegáció vezetűsével. Az október 15-i sikertelen kiugrást követűen Moszkvában maradt, késűbb az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944. december 22-én közellátásűgyi miniszterűre választotta meg. 1945-tűl visszavonult a politikai életűl, és kecskeméti kényszerlakhelyén halt meg.

⁷⁸ Matheidesz Géza (1920) dr., mérnök, kereskedű. Részt vett a németellenes mozgalomban, csoportja kapcsolatban állt több polgári politikussal. A nyilas hatalomátvételt követűen fegyveres ellenállò csoportot szervezett. Budapest ostroma után a csoportból katonai nyomozò részleget alakított, amely a szovjet városparancsnokság és Vörös János honvédelmi miniszter hozzájárulását is megszerezve a HM 40. osztályaként működűt. 1945 tavaszán a kommunista irányításű katonapolitikai osztály (KatPol) felszámolta a Matheidesz Géza és bárò Kruchina Viktor vezetű szervezetet.

⁷⁹ Milassin István hadbiztos őrnagy.

⁸⁰ Dezsényi Miklós folyamór őrnagy.

⁸¹ Lázár Károly (1890–1968) vitéz, nemes csiktoplóczai, testőr altábornagy. Részt vett az első világháborúban, majd szolgált a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregében. 1927-től a kormányzó testőrségének tisztje. 1935-től a lovastestőrség parancsnoka, 1939-től a testőrség főparancsnoka. Mindvégig Horthy legszűkebb köréhez, a „Várklykk”-hez tartozott, osztotta annak világnézetét, politikai felfogását, ezért nemcsak a hatalomra törő hazai szélsőjobboldalnak, hanem a németeknek is a célkeresztjében volt. 1944. október 16-án felvette a harcot a Skorzeny-féle német alakulattal a Vár védelmében. A németek Mauthausenbe deportálták, majd 1945 elején átadták a nyilas hatóságoknak. 1945-ben amerikai hadifogság után visszatért Magyarországra, ahol a HM igazoló bizottsága igazoltá nyilvánította. 1946-ban „B” listázták, majd haláláig nyugdíjának megvonása miatt igen nehéz körülmények között élt. Budapesten halt meg.

⁸² Helyesen: appericipiál (latin): világosan észlel, több érzék útján szerzett világos észlelet.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.1. A volt Zárt irattár levéltári anyaga

VII/20-b (sz. n.) Juhász Antal

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok (A-anyag)

A-417 Wayand Tibor beszámolója a politikai rendőrség működéséről (1920–1944), kézirat

A-795 Wayand Tibor feljegyzései a horthysta politikai rendőrség munkájáról

A-1098 Dokumentumok a volt magyar királyi rendőrtisztekről és detektívekről, és a kommunistaellenes nyomozásokról. I. kötet.

A-1098/1. Dokumentumok a volt magyar királyi rendőrtisztekről és detektívekről, és a kommunistaellenes nyomozásokról. II. kötet.

3.1.9. Vizsgálati dossziék (V-dossziék)

V-77426 Hain Péter és társai

V-101621 Cser István

V-113114 Bolhoy Imre

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VI. 1. Magyar Királyi Államrendőrség budapesti Főkapitányságának iratai (1868–1951)

1. d.	Politikai és rendészeti osztály (nyomozó csoport) iratai (1919–1948)
4. kisdoboz	Politikai és rendészeti osztály töredékiratai (1944–1946)

Nyomtatásban megjelent források

Beránné–Hollós, 1977

Beránné Nemes Éva – Hollós Ervin: *Megfigyelés alatt... Dokumentumok a horthysta titkosrendőrség működéséből (1920–1944)*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Demény, 1988

Demény Pál: „*A párt foglya voltam.*” *Demény Pál élete*. Az interjút készítette, a szöveget szerkesztette és a dokumentumokat válogatta: Kiss József. Budapest, Medvetánc. Az ELTE és az MKKE társadalomelméleti folyóiratának melléklete.

Demény, 1989

Demény Pál: *Rabságaim*. II. kötet. Budapest, Magvető Könyvkiadó.

Haraszti (szerk.), 2007

Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Szerkesztette: Haraszti György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – Corvina Kiadó.

Kovács (szerk.), 2009

Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobbaldali mozgalmakról, 1932–1943. Szerkesztette: Kovács Tamás. Budapest, Gondolat Kiadó.

Hivatkozott irodalom

Bencsik, 2001

Bencsik Gábor: *Horthy Miklós. A kormányzó és kora*. Budapest, Magyar Mercurius Kiadó.

Hollós, 1971

Hollós Ervin: *Rendőrség, csendőrség, Vkf. 2*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Korom, 1994

Korom Mihály: A Magyar Frontban részt vett politikai erők és tevékenységük fő jellemzői. In *Magyarország 1944. Fejezetek az*

ellenállás történetéből. Szerkesztette: M. Kiss Sándor. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó – Pro Homine – 1944 Emlékbizottság.

Kovács, 2005

Kovács Tamás: A nyilas éra politikai rendészetének felépítése. In *Kutatási Füzetek XII. Ünnepi szám Ormos Mária 75. születésnapjára*. Szerkesztette: Vitári Zsolt. Pécs, Pécsi Tudományegyetem.

Kovács, 2009

Kovács Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma. Rendvédelem, állambiztonság, közigazgatás a nyilas korszakban*. Máriabesenyő–Gödöllő, Attraktor Kiadó.

Kovács, 2010

Kovács Tamás: Államvédelmi Központ 1942 – az első kísérlet az egységes magyar állambiztonsági csúciszerv kialakítására. In *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*. Szerkesztette: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán. Pécs.

Ormos, 1998

Ormos Mária: *Magyarország a két világháború korában (1914–1945)*. Debrecen, Csokonai Kiadó.

Romsics, 2001

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó.

Soltész, 2011

Soltész Ilona Rita: A Rajk-per árnyékában: Stolte István. *Kommentár*, 3. sz. http://kommentar.info.hu/iras/2011_3/a_rajk-per_arnyekaban_stolte_istvan#up8 (utolsó letöltés: 2012. február 1.)

Szita, 2002

Szita Szabolcs: *A Gestapo Magyarországon*. Budapest, Korona Kiadó.

Varga, 2009

Varga Krisztián: Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában. *Betekintő*, 1. sz. http://www.betekinto.hu/2009_1_varga_k (utolsó letöltés: 2012. január 5.)

Varga, 2010a

Varga Krisztián: A politikai rendőrség és a baloldali munkásmozgalom Wayand Tibor fogságban írt önvallomásában. *Betekintő*, 1. sz. http://www.betekinto.hu/2010_1_varga_k (utolsó letöltés: 2012. január 15.)

Varga, 2010b

Varga Krisztián: A harmincas évek politikai rendőrsége Wayand Tibor önvallomásában. *Betekintő*, 4. sz. http://www.betekinto.hu/2010_4_varga_k (utolsó letöltés: 2012. január 16.)

Varga, 2011

Varga Krisztián: Kommunistaellenes nyomozások a második világháború alatt Wayand Tibor önvallomásában. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2011_2_varga_k (utolsó letöltés: 2012. január 15.)

Vargyai, 1994

Vargyai Gyula: A megszállt ország politikai rendszere. In *Magyarország 1944. Német megszállás*. Szerkesztették: Vargyai Gyula, Almási János. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

Vigh, 1979

Vigh Károly: *Ugrás a sötétbe*. Budapest, Akadémiai Kiadó.